

Utjecaj elektroničkih medija na razvoj govorne komunikacije od najranije dobi

Damjanović, Mirta

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:420703>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MIRTA DAMJANOVIĆ

**UTJECAJ ELEKTRONIČKIH MEDIJA NA RAZVOJ GOVORNE KOMUNIKACIJE
OD NAJRA NIJE DOBI**

Završni rad

Pula, veljača, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MIRTA DAMJANOVIĆ

**UTJECAJ ELEKTRONIČKIH MEDIJA NA RAZVOJ GOVORNE KOMUNIKACIJE
OD NAJRANIJE DOBI**

Završni rad

JMBAG: 0303062210, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Govorno izražavanje

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: prof. pred. Irena Mikulaco

Pula, veljača, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

Uvod	3
1. Mediji	5
1.1. Vrste medija	5
2. Elektronički mediji	6
2.1. Radio	6
2.2. Televizija	8
2.3. Računalo	11
2.4. Internet	12
3. Prednosti i nedostaci elektroničkih medija	13
3.1. Prednosti	13
3.2. Nedostaci	15
4. Povezanost obitelji, djeteta i medija	15
5. Utjecaj medija na dječji razvoj	16
5.1. Emocionalni razvoj	17
5.2. Socijalni razvoj	18
5.3. Misaoni razvoj	19
5.4. Moralni razvoj i percepcija svijeta	19
5.5. Tjelesni i spolni razvoj	20
6. Preventivni roditeljski postupci	20
7. Status medija u Waldorfskom vrtiću/školi	21
8. Uloga odgajatelja u odnosu medija i djece	24
9. Jezično-govorni razvoj	25
9.1. Jezično-govorni razvoj od 0. do 7. godine	26
10. Utjecaj elektroničkih medija na jezično-govorni razvoj	31
10.1. Istraživanja o utjecaju medija na jezično-govorni razvoj	32
10.2. Televizija i jezično-govorni razvoj	32
10.2.1. Pozitivni utjecaji na jezično-govorni razvoj	32
10.2.2. Negativni utjecaji na jezično-govorni razvoj	34
10.3. Računala i jezično-govorni razvoj	35
10.3.1. Pozitivni utjecaji na jezično-govorni razvoj	35
10.3.2. Negativni utjecaji na jezično-govorni razvoj	36

10.4. Jezično-govorni razvoj i video igre	36
10.4.1. Pozitivni utjecaji na jezično-govorni razvoj	37
10.4.2. Negativni utjecaji na jezično-govorni razvoj	37
10.5. Pravilno korištenje medija	38
11. Istraživanje	39
11.1. Sudionici	41
11.2. Pribor	41
11.3. Postupak	43
11.4. Rezultati	44
11.5. Istraživanje o navikama gledanja televizije ispitivanih grupa.....	48
11.6. Rasprava	62
12. Zaključak	64
13. Literatura	66
Sažetak	69
Summary	71

Uvod

Živimo u sve modernijem i suvremenijem svijetu i samim time odgoj djece i način na koji se odgajaju djeca se mijenja. Tema ovog rada je prikazati utjecaj elektroničkih medija na razvoj govorne komunikacije od najranije dobi. Prikazat će se pozitivni i negativni utjecaji elektroničkih medija na dijete te kako pristupiti elektroničkim medijima da budu što korisniji za dijete. Cilj rada je napraviti istraživanje koje će pokazati utječu li elektronički mediji na razvoj govora kod djece.

Elektronički mediji su gotovo neizbježni za djecu i uključeni su u njihove svakodnevne aktivnosti. Stoga je potrebno educirati se prije nego što se elektronički medij ponudi djeci. Elektronički mediji mogu pozitivno utjecati na razvoj govora, ako se koriste u umjerenim količinama.

U samom radu prvo se govori općenito o elektroničkim medijima, što su i kako se dijele. Opisani su pojedinačno i iznesena su istraživanja koja prikazuju koliko djeca provode vremena pred ekranima i kakve sadržaje prate. Navedene su prednosti i nedostaci elektroničkih medija općenito za sam razvoj djece te su dalje navedeni utjecaji medija na neke dijelove razvoja djeteta. U korištenju elektroničkih medija veliki utjecaj imaju roditelji, stoga su u samom radu navedeni preventivni roditeljski postupci koji bi spriječili neželjene situacije.

U radu se spominje kako većina djece koristi barem jedan od elektroničkih medija. Stoga je prikazan jedan drugačiji pristup odgoju prema Waldorfskoj pedagogiji koja propagira drugačiji način odgoja u kojemu se djeca ne koriste nikakvim medijima do određene godine. Osim roditelja koji su bitni u razvoju govora kod djece tu su također odgajatelji koji imaju pristup medijima te na umjeren i pomno odabran način nude djeci materijale koje koriste putem elektroničkih medija. Odgajatelji se stalno educiraju te su u toku s modernom tehnologijom koju uključuju u rad s djecom.

U radu se opisuje razvoj govora od samog rođenja djeteta do sedme godine te koja su očekivanja po kojima se roditelji i odgajatelji mogu mjeriti da li je sve u redu s jezično-govornim razvojem kod djece. Opisan je i utjecaj elektroničkih medija tako što su opisani neki od elektroničkih medija sa svojim pozitivnim i negativnim utjecajima na dijete.

U drugom dijelu rada opisano je istraživanje koje je provedeno u vrtiću u dvije odgojne skupine djece od 5 do 7 godina života. Uspoređivani su podaci o tome koliko

djeca provode vremena uz bilo koji od elektroničkih medija te je ispitan njihov govor i uspoređen s podacima koliko dnevno koriste neki od elektroničkih medija. Dodatno su anketom prikupljeni podaci o gledanosti TV sadržaja u ispitivanim odgojnim skupinama.

1. Mediji

Odrasli i djeca su svakodnevno okruženi medijima putem kojih dolaze u dodir s raznovrsnim medijskim sadržajima, informiraju se i komuniciraju. Mediji imaju snažan utjecaj na ponašanja u društvu, formiranje vrijednosti, stvaranje stavova i životnog stila jer su nam dostupne beskonačne ponude raznovrsnih audio i audiovizualnih sadržaja (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 6).

„Sukladno članku 2. Zakona o medijima (NN 59/04.) mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike“ (Borovec, 2008: 66).

Iz razloga što je sve više materijala dostupno u različitim medijima sve je teže kontrolirati što sve djeca vide i čuju u medijima te im je sve lakše dostupno i djeca su u današnje vrijeme vrlo rano informatički pismena te sama znaju pristupiti internetu.

1.2. Vrste medija

Mediji se dijele u dvije grupe, tiskani mediji i elektronički mediji. U tiskane medije spadaju: časopisi, novine, knjige, stripovi, plakati i sve što je izneseno u javnost u papirnatom obliku. Elektronički mediji su televizija, računalo, radio, internet (novine) itd. Za razliku od tiskovnih medija elektronički mogu vijesti prenositi odmah zbog tehnologije koja to omogućuje. Iz tog razloga tiskovni mediji su postali manje traženi. Prednost tiskovnih medija je ta što prikupljaju informacije koje televiziju i radio ne zanimaju i novinama su potrebne novije vijesti kako bi mogli konkurirati elektroničkim medijima (Borovec, 2008: 67). U današnje vrijeme elektronički mediji su sve više zastupljeni i lakše dostupni, stoga se više koriste. Novine putem interneta su sve traženije iz razloga što u bilo koje vrijeme i na bilo kojem mjestu, putem npr. mobitela, možemo pročitati aktualne vijesti dok novine u tiskanom obliku moramo kupiti i otići na mjesto gdje se one prodaju.

2. Elektronički mediji

Kao što je u prijašnjem dijelu navedeno, u elektroničke medije spadaju radio, računalo, televizija i internet. U analizi slobodnog vremena djece pokazalo se da djeca većinom svoje slobodno vrijeme provode u gledanju televizije, slušanju radija, čitanju teksta za mlade i korištenju računala (Peruško Čulek, 1999.).

Iz toga možemo zaključiti da djeca više vremena provode koristeći elektroničke medije, a ne tiskovne medije. Elektronički mediji su sve više dostupni djeci, stoga je djecu sve teže zaštititi od neprimjerenih sadržaja i prekomjernog korištenja. Informatička pismenost je vrlo važna za djecu jer je tehnologija sve naprednija i u svakom području znanosti se neki od medija koristi. „Edukacijska pismenost i podizanje razine medijske pismenosti djece i roditelja najbolji su način za zaštitu maloljetnika od potencijalno štetnih medijskih sadržaja“ (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 6). Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001) proveli su istraživanje o korištenju medija na uzorku od 1000 učenika viših razreda osnovne škole (od 5. do 8. razreda), a anketno prikupljanje podataka provedeno je u 10 osnovnih škola u četiri hrvatske županije.

3.1. Radio

Radio je sveprisutan medij jer ga je moguće slušati u autu, putem radio prijemnika, mobitela, televizije te je prisutan u zatvorenim prostorima u kojima se ljudi kreću kao što su kafići i dućani. Putem radija se mogu slušati razne vijesti, radijske emisije, reklame, ali najviše se na radiju pušta glazba. Ilišin, Marinović Bobinac i Radin proveli su istraživanje u Hrvatskoj, a koje su naveli u knjizi „Djeca i mediji“, o tome koliko djeca slušaju radio i koju glazbu vole slušati. Moguće je prigovoriti da glazbeni afiniteti nisu nužno vezani uz slušanje radija i to pokazuje da radio nije jedina mogućnost da se sluša glazba (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001.).

Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001) su zaključili da četiri petine djece posjeduje glazbenu liniju, što bi značilo da glazbu slušaju nevezano za sami radio, ali kada ga slušaju biraju radio-postaju na kojoj se emitira glazba po njihovom ukusu.

Prosječno dnevno slušanje radija (djeca):

- Do sat vremena 36%
- Ne ili rijetko 26%
- Preko 3 sata 13%
- Do 3 sata 7%
- Do 2 sata 18% djece. (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 200: 125).

„Zanimljivo je da četvrtina djece nema naviku slušanja radija, a većina ih radio sluša jedan do dva sata dnevno“ (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 200:125). Također su zaključili da djevojčice redovitije slušaju radio, a očekuju da će se to nastaviti i u kasnijoj životnoj dobi (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 126).

Podaci do kojih su došli tijekom istraživanja o omiljenoj vrsti glazbe:

- Zabavna 69%
- Dance, techno 51%
- Rock 48%
- Pop 35%
- Narodna 24%
- Klasična 15%
- Etno&worldmusic 10%
- Jazz 6%
- Neka druga 15% (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 126).

Vidljivo je da su djeca više opredijeljena za zabavnu i plesnu glazbu. Mali broj djece je opredijeljeno za klasičnu, etno i jazz glazbu. U kategoriji „neka druga glazba“ djeca su navodila konkretne skladbe i izvođače većinom iz prethodnih skupina glazbenih žanrova, stoga su taj odgovor Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001) izostavili iz daljnje analize. Ove rezultate su dalje uspoređivali s dobi djece, spolom, mjestom stanovanja, obrazovanjem oca, obrazovanjem majke i školskim uspjehom. Došli su do zaključka da klasičnu, etno i jazz glazbu podjednako ne slušaju sve skupine djece, a suprotno je s narodnom glazbom koja ima najizdiferenciranije poklonike među djecom i tu glazbu vole djeca iz ruralnih krajeva i gdje su oba roditelja bez kvalifikacija te dječaci i učenici koji prolaze s dobrim uspjehom u školi.

Zabavnu glazbu pretežito slušaju mlađa djeca i to djevojčice, a djeca čija je majka akademski obrazovana manje uživaju u zabavnoj vrsti glazbe. Slušatelji pop glazbe imaju bolje uspjehe u školi i mjesto stanovanja je urbaniziranije. Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001.) su došli do zaključka da se slušatelji zabavne i pop glazbe mogu prepoznati kao antipod ljubiteljima narodne glazbe. Plesnu glazbu kao što je dance i techno pretežito slušaju djevojčice i broj pripadnika ove vrste glazbe raste s dobi djeteta dok rock glazbu više slušaju dječaci. „Iz ovih nalaza vidljivo je da su glazbeni afiniteti ponajprije pod utjecajem spolne pripadnosti, a potom pod utjecajem dobi, rezidencijalnog statusa, školskog uspjeha i stupnja obrazovanja majke i oca“ (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 127).

2.2. Televizija

Gotovo svako kućanstvo posjeduje barem jedan televizor i djeci televizija nije nepoznanica. Roditelji često ostave djecu da gledaju televiziju dok oni obavljaju neke svoje poslove. Televizija može na djecu utjecati pozitivno, ali i negativno. Nije preporučljivo da djeca po cijele dane gledaju televiziju i trebalo bi se procijeniti da li je kvalitetan i primjeren sadržaj koji djeca gledaju. Pomoću kvalitetnih sadržaja djeca mogu puno toga naučiti putem televizije. Možemo reći da je televizija najmoćniji masovni medij i to zbog njezine široke popularnosti (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 128).

Sve više programa se nudi na televiziji osobito ako u kućanstvu postoji prijemnik nekog operatera. Oni nude programe iz različitih dijelova svijeta i grupirani su po kategorijama (programi za djecu, muzički programi, sportski programi, dokumentarni programi...) te djeca imaju puno više programa prilagođenih njima. Televizija se najčešće gleda u večernjim satima. Iz tog razloga djeca nerijetko moraju postići konsenzus s drugim članovima obitelji pa zato nisu u mogućnosti birati što žele gledati (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 128).

Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001) proveli su istraživanje u Hrvatskoj gdje su ispitivali prosječno dnevno vrijeme izdvojeno za praćenje televizije i koje programe djeca gledaju. Također su podatke usporedili sa sociodemografskim obilježjima.

Prosječno dnevno gledanje televizije:

- Rijetko 4%
- Do sat 15%
- Do 2 sata 24%
- Do 3 sata 24%
- Više od 3 sata 33% (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 129).

Ovi podaci pokazuju da djeca u Hrvatskoj gledaju televiziju otprilike koliko i djeca u ostalim dijelovima svijeta. Zaključili su da oko petina djece vrlo malo gleda televiziju dok je trećina onih za koje možemo reći da su potencijalno ovisni o televiziji. Prema ovim podacima dobiveno je da ispitana djeca prosječno gledaju televiziju oko tri sata na dan. Socijalne značajke ispitanika ne ovise o dužini gledanja televizije, ali na školski uspjeh djece utječe dužina vremena provedenog pred televizijom. Također su provjerili koliko je količina dnevnog slobodnog vremena povezana s količinom gledanja televizije dnevno i pokazalo se da ta veza postoji (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 129).

„Podaci pokazuju da općenito bolji učenici (vrlo dobri i odlični) više gledaju televiziju, a dobri učenici izdvajaju se po tome što češće od ostalih ili ne gledaju televiziju ili je gledaju preko tri sata dnevno“ (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 130). Djeca s više slobodnog vremena gledaju televiziju preko tri sata dnevno jer se slobodno vrijeme troši gledanjem televizije, a neki televiziju gledaju ne samo sami nego i s prijateljima. Budući da djeca pomoću satelitskih transmisija ne moraju gledati samo domaće televizijske programe još su istražili koje inozemne programe djeca gledaju.

Praćenje programa inozemnih TV-postaja:

- Spotovi na MTV, VIVA 48%
- Animirani filmovi 37%
- Sportski programi 35%
- CNN, Sky New's 12%
- Neki drugi 23%
- Ne 21% (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 130).

Prema ovim podacima vidljivo je da petina ispitanih djece ne prati programe inozemnih televizija. Glazbeni programi su najpopularniji, a zatim oni koji prikazuju animirane filmove i sportske programe te na kraju postaje koje izvještavaju vijesti iz svijeta. U kategoriji „neke druge“ ispitanika djeca su navodila pojedinačne postaje koje emitiraju različite programe, pa su ovu kategoriju izostavili iz daljnjih ispitivanja. Djeca koja ne gledaju inozemne postaje većinom su iz ruralnih sredina i obitelji u kojima je majka niže obrazovana dok djeca koja više gledaju glazbene i informativne programe žive u većim gradovima i oba roditelja su visokoobrazovana. Dječaci više prate sportske programe, a programe koji prikazuju animirane filmove pretežito gledaju najmlađi ispitanici. Kako raste dob djeteta tako opada usmjerenost na te programe (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 131).

Satelitske antene u većem broju imaju stanovnici većih gradova i građani koji imaju bolji socioekonomski položaj jer imaju potrebu za alternativnim programima i informacijama. Pa tako i na svoju djecu prenose potrebu za širenjem vidika. Djeca većinom gledaju informativne programe zbog svojih roditelja, ali kada sami žele gledati određeni program onda gledaju glazbene programe. Stoga je postavljeno pitanje koliko prosječno djeca gledaju takve programe (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 132).

Prosječno dnevno gledanje glazbenih spotova inozemnih TV-postaja:

- Do sat vremena 35%
- Do dva sata 14%
- Do tri sata 3%
- Više od tri sata 4%
- Ne 44% (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 133).

Gotovo polovina ispitanika ne gleda spotove na inozemnim postajama, trećina ih gleda do sat vremena dnevno, a petina dva i više sati dnevno (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 133).

Glazbene spotove najviše gledaju djeca iz velikih gradova iz obitelji gdje oba roditelja imaju akademsko obrazovanje. Stoga je profil mladih gledatelja koji dnevno gledaju glazbene spotove više od sat vremena isti kao i profil djece koja su u prošlom pitanju češće odgovarala da prate programe kao što je MTV i VIVA. Pokazalo se da

je vrijeme utrošeno na gledanje glazbenih spotova povezano s dužinom gledanja televizije i očekivano je da djeca koja za gledanje televizije odvajaju višak vremena istodobno više gledaju glazbene spotove (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 134).

2.3. Računalo

Računalo ima gotovo svaka obitelj i institucija te je danas gotovo nezamislivo živjeti bez računala. Djeca su u današnje vrijeme već od malih nogu informatički pismena. Osnove uporabe računalom djeca steknu već u ranim odgojno obrazovnim ustanovama i time se sam odgojno obrazovni proces čini zanimljivijim i kreativnijim (Tatković, Ružić Baf, 2010: 27).

Ilišin, Marinović Bobinac i Radin u svojim su istraživanjima koristili jednostavna pitanja oko posjedovanja i korištenja računala, ali ti podaci brzo zastarijevaju jer se svijet nove tehnologije brzo razvija. U njihovim ranijim istraživanjima pokazano je da 41% kućanstva njihovih ispitanika ima računalo. Uzeli su u obzir i to da neki mlađi ispitanici nemaju još računalo nego su izrazili želju da uskoro posjeduju računalo. Računalo ne koriste samo osobe koje ga posjeduju u kućanstvu jer ono može biti dostupno u školi, kafićima, kod prijatelja i na drugim mjestima (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 159).

Njihovo istraživanje o tome koliko dnevno djeca koriste računalo pokazuje da 50% njih ne koristi računalo, 36% do sat, 13% do dva sata, 4% do tri sata i preko tri sata 6% ispitanika. Podaci pokazuju visoku izloženost računalu i to gotovo za četvrtinu ispitanika. Nadalje su ispitivali što njihovi ispitanici najviše rade za računalom. Do 40% ispitanika vrlo često igra igrice, 20% koristi računalo za pisanje, 11% za grafiku, a 5% za izrađivanje web stranica. S druge strane, tri četvrtine starije djece i adolescenata nikad ne koristi internet i više od polovice nikad ne koristi neki od programa za pisanje. Korištenje računala ovisno o sociodemografskim obilježjima ispitanika pokazuje da računalo natprosječno koriste djeca iz velikih gradova i ispitanici kojima su oba roditelja zaposlena i fakultetski obrazovana (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001: 163).

2.4. Internet

Internet je dostupan na više uređaja. Moguće mu je pristupiti preko računala, tableta, mobitela i na novijim televizorima koji podržavaju tu opciju. Mladi najčešće internet koriste putem mobitela. Oni svakodnevno koriste internet i čitaju razne sadržaje koji se objavljuju putem interneta. Na Facebook-u mnogi oglašivači imaju svoje stranice koje su dostupne djeci i mladima. Roditelji sve teže mogu kontrolirati kakve sadržaje djeca koriste na internetu. Rijetko koja mlada osoba ne koristi Facebook, Instagram, WhatsApp, Viber, Snapchat i Youtube putem kojih djeca i mladi mogu igrati igrice, dopisivati se, objavljivati svoje misli i fotografije, čitati najnovije vijesti i još mnoštvo toga.

Roditelji su često nedovoljno upoznati s najnovijom tehnologijom i ne mogu pratiti niti zamisliti što sve njihova djeca rade na internetu. Mlađoj djeci se najčešće na mobitelu ili tabletu daju igrice ili videozapisi s Youtuba koje djeca već sama znaju pregledati i prebaciti se na drugi video. Potrebno je dobro proučiti kvalitetu sadržaja koji se nudi djeci na internetu i upozoriti ih na mjere opreza jer je internet jedan veliki „svijet“ u kojemu sve ostane zabilježeno.

Na Facebook-u se sve češće pojavljuju snimke nasilja i premlaćivanja vršnjaka te se takvi videozapisi vrlo brzo šire internetom bez odobrenja osoba koje se nalaze na snimci. Cyberbullying je zlostavljanje koje se događa putem interneta i sve je češći među tinejdžerima. Djeca se mogu kriti iza lažnih profila i maltretirati svoje vršnjake, a da to roditelji niti ne primijete. Ako je nasilnik uporan i pažljiv u tome što radi, vješto to prikriva brisanjem poruka i dokaza. Djeca zlostavljači misle da je to igra, a sve češće su im na meti i nastavnici. (Miliša i sur., 2012: 202).

Na internetu se svakodnevno objavljuju članci i objave o javnim osobama koje često budu uvrede i kleveta. Takve objave šire mržnju, rasizam, seksističke uvrede, a takve objave mogu biti anonimne ili pod lažnim imenom te se to naziva „slobodom medija“. Mlade treba upozoriti da takvo iznošenje vijesti o javnim osobama nije sloboda izražavanja već najsofisticiraniji oblik nasilja i medijskog manipuliranja. Osim što mlade treba upoznati s lošim stranama interneta isto tako i roditelje treba uputiti u loše strane interneta. Djeci i mladima treba postaviti pravila ponašanja i na taj način omogućiti sigurnost i zaštitu privatnosti na internetu jer ako ne postoji djelotvorni način kontrole može doći do zlouporabe interneta. Najgora zlouporaba interneta među djecom i mladima je stupanje u kontakt sa zlostavljačima koji od njih traže

seksualne sadržaje. Iz tog razloga važno je djecu i mlade upozoriti i upoznati s takvim sadržajima te što je moguće više ih zaštititi (Miliša i sur., 2012: 203).

3. Prednosti i nedostaci elektroničkih medija

Mnogo je prednosti i nedostataka elektroničkih medija koji utječu na djecu. Puno je korisnih, ali i štetnih stvari kod korištenja elektroničkih medija. Iz tog razloga treba dobro procijeniti koji sadržaj se dopušta djeci i koliko dugo će se njime služiti. Mediji ne moraju imati jednak učinak na sve mlade gledatelje zbog postojanja čimbenika koji mogu pojačavati ili smanjivati njihov utjecaj. Tako, primjerice, gledanje nekih sadržaja može negativno djelovati na mlađe dijete dok na drugu djecu isti ti sadržaji ne moraju imati negativni utjecaj (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 14).

3.1. Prednosti

U današnje doba važna je informatička pismenost te je sve više zastupljena u školskom sustavu. Odgojno obrazovni programi su modernizirani i nezamislivo je više ne vidjeti u nastavnom programu korištenje samo jednog izvora medija, npr. knjige. U vrtiću i školi se koriste razni elektronički mediji koji olakšavaju sam rad. Korištenjem elektroničkih medija u vrtiću i školi može se zorno djeci prikazati samu temu o kojoj se govori te se djeca više uključe u samu temu jer npr. pogledaju video o tome o čemu se govori.

Može se reći da je pozitivna strana medija to što nam približe događaje koje opisuju, brzo se informiramo o željenim sadržajima, mogu nuditi korisne informacije i odgojne programe (Miliša, 2006: 8).

Ranije se nisu toliko koristili elektronički mediji u odgojno obrazovnom radu iz razloga što još nisu bili toliko napredni i toliko dostupni kao danas. Odgajatelj koji djeci bez korištenja elektroničkih medija želi što zornije prikazati npr. Hrvatsku prikupit će razne materijale iz knjiga i govorit će im o njoj. Ako se osim knjiga posluži i elektroničkim medijima stupit će u kontakt s mnogo više informacija, fotografija i videa kojima zornije i interesantnije može djeci prikazati ono što je zamislio. Djeci već samo donošenje prijenosnog računala u skupinu i gledanje nekog videa okupira pažnju. Stoga se mora biti umjeren u korištenju elektroničkih medija jer ako su djeci

oni stalno dostupni neće im biti toliko zanimljivo. Nakon što se djeci lakše i na zanimljiviji način pomoću elektroničkog medija prezentira neko gradivo, ako ih se dovoljno zainteresira, može se pokrenuti projekt na inicijativu djece. Djeca se u projektu uz prisutnost odgajatelja mogu samostalno služiti elektroničkim medijima i doći do informacija koje ih zanimaju te mogu npr. samostalno snimiti video o tome što su sve istražili.

U korištenju elektroničkih medija treba biti umjeren jer koliko god su oni korisni toliko mogu i naštetiti pretjeranim korištenjem. Neki ljudi čak postaju i ovisni npr. o video igrama na računalu, a kod djece je to isto lako moguće. Stoga roditelji i odgajatelji to moraju kontrolirati i biti umjereni u davanju elektroničkih medija djeci te ih učiti o navikama koliko vremenski treba biti na računalu, tabletu ili pred televizijom. U današnje vrijeme se predškolska djeca znaju samostalno služiti računalom, tabletom, mobitelom i televizijom i to je u skladu s njihovom prisutnosti u dobu u kojem se nalaze. Uporabu računala, pogotovo interneta, treba nadzirati kod djece predškolske dobi jer koliko god je ono korisno i poučno za njih može biti i štetno jer je prepuno raznih informacija koje nisu primjerene za djecu, a lako su im dostupne. Na internetu djeca mogu puno toga korisnog istražiti o temi koja ih zanima i mogu igrati vrlo kreativne i poučne igrice. Razne računalne igre na koristan način djecu uče npr. pisanju, čitanju, učenju različitih pojmova itd. Gledanje televizije kod djece predškolske dobi je vrlo korisno ako se umjereno gleda televizija i sadržaj je prikladan za djecu (Apel i Materston, 2004: 123). Roditelji i odgajatelji stječu djeci naviku koliko je prikladno vremenski gledati televiziju.

Kao što je prije navedeno, sama igra djeci uz računalo postaje zabavnija kao i metoda rada koja dobiva novu tehnološku dimenziju (Tatković, Ružić Baf, 2010: 28). „Na odgajateljima i roditeljima je da djetetu omoguće pravilnu uporabu računala, edukativni softver primjeren dobi djeteta te da prije uporabe odrede pravila korištenja računala (vremenska pravila, stanke, pravilno sjedenje za računalom, tjelesne vježbe i sl.) kako bi se izbjegao mogući negativni učinak na socijalni, tjelesni i emocionalni razvoj djeteta (Tatković, Ružić Baf, 2010: 28).“ Videoigre kod djece potiču misaone procese, asocijativno mišljenje, hipotetičko mišljenje, potiču intuiciju, bolju koordinaciju pokreta, neprestano učenje s mnogo strpljivosti, oslobađaju emocije, korisne su za pomaganje u učenju i nude trenutačnu nagradu (Laniado i Pietra, 2005: 44).

3.2. Nedostaci

Elektronički mediji mogu biti vrlo korisni u mnogim razvojnim područjima, ali prekomjerno korištenje, nepravilno korištenje te neprimjeren sadržaj mogu biti štetni za djecu. Danas su gotovo sva djeca upoznata s elektroničkim medijima i teško ih je ne koristiti. Djeca su mnogo vremena prepuštena sama sebi i utočište nalaze u virtualnom svijetu, ali to sa sobom donosi nove izazove koji ih mogu zateći nespremne. Televizija je toliko ušla u naše domove da je dobila mjesto u obitelji i postaje neizbježno da se gleda televizija ili da je televizor barem uključen te je na taj način često nadomjestak za obiteljski život i za međuljudske odnose. Uz ekran se sve više provodi slobodno vrijeme, a to oduzima vrijeme od drugih aktivnosti (Mužić, 2014: 395). „Uz povećanje gledanosti progresivno se povećava i postotak problematičnih sadržaja, poglavito nasilja i pornografije, koji dodatno negativno utječu na razvoj djece (Mužić, 2014: 395).“

Sve manje vremena djeca odvajaju za druženje i zabavu zbog elektroničkih medija koje koriste ne isključivo radi učenja, a time štete svojem tjelesnom razvoju, zdravlju općenito, ne borave u prirodi pa čak i manje spavaju (Mužić, 2014: 396). „Mediji mogu imati pozitivnu ulogu u odgoju, ako se odgovorno rabe, ali to se nažalost rijetko događa jer uglavnom djeca gledaju televiziju bez nadzora, a često i bez ikakva razmišljanja je li to za njih dobro i korisno (Mužić, 2014: 396).“

4. Povezanost obitelji, djeteta i medija

„Zajedničko gledanje audiovizualnih sadržaja djece i roditelja može imati i pozitivne učinke na dinamiku obitelji ako se ono shvaća kao dobrovoljna aktivnost tijekom koje se i komunicira“ (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 22). Preokupiranost roditelja svakodnevnim aktivnostima često utječe na odnose u obitelji, pogotovo sam odnos roditelj-dijete. Uporaba audiovizualnih sadržaja za čuvanje i zabavljanje djece dok odrasli obavljaju svoje poslove može biti korisno jer se roditelj osjeća sigurno jer je njegovo dijete okupirano medijskim sadržajem, ali opet to nije poželjno jer umanjuje izravne interakcije djece i roditelja koliko god ona bila praktična (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 14).

Korištenje audiovizualnih sadržaja za vrijeme obroka pogotovo nije poželjno jer ono onemogućava mnogobrojne funkcije takvog okupljanja. Zajednički obrok kao što je većinom ručak je ponekad najvažnije vrijeme u obitelji kad su svi u isto vrijeme na istom mjestu te se stvara interakcija među članovima obitelji i djetetov osjećaj sigurnosti i pripadanja. Ako je dijete za to vrijeme odsutno zbog korištenja nekog elektroničkog medija propušta taj bitan trenutak i odnos koji je bitan za njegovo odrastanje i socijalizaciju. Samim time što se djetetu dopušta korištenje elektroničkih medija za vrijeme obroka ono zanemaruje važnost samog obroka te djetetu primjerice neće biti jasno zašto to isto ne može raditi u vrtiću ili u gostima (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 22).

Obiteljski život je često tema raznih filmova i serija koje se mogu vidjeti na televizijskim programima i internetu te dijete gledajući takve sadržaje stvara sliku o obiteljskim odnosima. Mnogi sadržaji prikazuju različite disfunkcionalne obitelji i to može pozitivno utjecati na dijete ako se nalazi u takvoj obitelji da vidi da ima još takvih obitelji, ali takvi sadržaji mogu prikazivati i idealizirane obiteljske odnose pa dijete može stvoriti krivu percepciju obiteljskih odnosa. Može i vidjeti nasilje u obitelji te ako je u njegovoj obitelji zastupljeno shvati takvo ponašanje kao normalno (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 22).

5. Utjecaj medija na dječji razvoj

„Znanstvena istraživanja pokazuju da elektronički mediji utječu na mnoge aspekte dječjeg razvoja i funkcioniranja i da taj utjecaj može biti poticajan, ali i štetan.“ (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 14). U knjizi *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija* prethodno navedenih autora navedena su dva utjecaja medija: izravan (djelovanjem na osobe kao korisnike i primatelje medijskih sadržaja i neizravan (djelovanje na osobe koje su značajne za djecu te na društveno i kulturno okruženje u kojem dijete živi) (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 14). Izravan utjecaj medija na djecu je davanje samostalnog korištenja elektroničkih medija djeci i njihovo samostalno percipiranje viđenog. Neizravan je utjecaj, primjerice roditelja ili odgajatelja i svih bitnih osoba koje utječu na razvoj djeteta, a koje korištenjem elektroničkih medija stvaraju sliku o nekome ili nečemu i na taj način odgajaju dijete. Taj način ili uvjerenje može biti pozitivno ili negativno po dijete.

Koliko je određeni medij utjecao na dijete ovisi o samom sadržaju koje koristi, o psihofizičkom području i stupnju razvoja djeteta te mnogim drugim čimbenicima koji mogu ublažiti ili pojačati pozitivno i negativno djelovanje medijskih sadržaja na dijete (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 14). „Znanstvena istraživanja medijskih utjecaja na djecu vrlo su brojna, no većina njih su korelacija istraživanja provedenih u točno određenom vremenskom razdoblju te stoga njihove rezultate treba uzimati s oprezom“ (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 14).

Mediji utječu gotovo na sva područja funkcioniranja i razvoja djece i adolescenata. Stoga dječja izloženost medijima može biti pozitivna i negativna, a *Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* regulira zaštitu djece od nepovoljnih učinaka medijskih sadržaja (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 14). Jednostavno i jedinstveno objašnjenje za način i sam utjecaj medija na djecu i mlade ne postoji, ali prema kultivacijskoj teoriji mediji postupno oblikuju pogled na svijet jer ga prikazuju na određen način (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 16). Većinom se prikazuju negativni događaji u medijima pa djeca često steknu krivu percepciju o svijetu, da je sve opako i zlo (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 16).

5.1. Emocionalni razvoj

„Neka istraživanja pokazuju kako djeca, osobito djevojčice, iz audiovizualnog sadržaja mogu učiti o emocijama (imenovati ih, prepoznavati emocionalne izraze lica, nositi se s njima) te o pokazivanju emocija u međuljudskim odnosima.“ (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 18). Medijski sadržaji mogu izazvati povoljne učinke na dijete, ali isto tako mogu izazvati neugodne emocije. Djeca na neke sadržaje dožive kratkoročnu reakciju straha, a za neke se boje da bi se mogle dogoditi i njima pa im može biti krivo što su to uopće gledali (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 18).

Gledanjem prikladnih medijskih sadržaja za djecu neki prizori na njih pozitivno djeluju te se kod gledanja takvih sadržaja može pojaviti empatija, sreća, tuga, zabrinutost itd. U dobi od 8 do 12 godina djeca su posebno osjetljiva na zastrašujuće prizore iz informativnog programa jer se boje scena koje prikazuju ranjavanje, nasilje i osobno stradanje, ali posebno onih za koje misle da bi se mogle dogoditi njima

(Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 16). Gledanjem neprikladnog medijskog sadržaja kod djece se pojavljuju negativne emocije npr. mržnja. Primjerice, ako je dijete gledalo animirani film u kojemu se „maćehu“ prikazuje kao negativan lik dijete u stvarnom životu pomajku percipira kao po njega zlu osobu.

Pozitivno je to što djeca pomoću elektroničkih medija mogu vidjeti različite emocije te ih uče raspoznati i primijeniti u stvarnom životu. U nekim vrstama igrice dijete je emocionalno uključeno i mora birati između ponuđenih osobina koje će imati junak kojeg želi tumačiti i poistovjetiti se s njim tako da se pridržava pravila. Pred dijete se prilikom igrice u kojoj mora birati junaka stavlja teška uloga, a to je uživljavanje u ulogu i stavljanje u tuđu poziciju. Video igra *Saga* potiče djecu da stvore priču pomoću koje će se osloboditi strahova, istražiti vlastitu maštu. Ona se koristi i u bolnicama kao pomoć u oslobađanju strahova prilikom kirurških zahvata. Igrica *Zora* također se koristi u razvojne svrhe kada se dijete treba osloboditi obiteljskih ili društvenih predrasuda tako što igrač ulazi u trodimenzionalni prostor, preuzima neku osobnost, drugačiju od njegove, i poistovjećuje se s osjećajima i iskustvima diskriminirane osobe. Dijete se tijekom igre osjeća sigurno i usudi se istražiti i poistovjetiti s junakovim proživljenim osjećajima (Laniado i Pietra, 2005: 47). Biranjem prigodnih igrice dijete može upoznati svijet druge osobe i razumjeti njegovo ponašanje i zašto se tako ponaša te naučeno može primijeniti u stvarnom svijetu.

5.2. Socijalni razvoj

Osobito kod dječaka i predškolske djece dugotrajno i često gledanje nasilnih sadržaja može povećati rizik agresivnog ponašanja, misli i osjećaja (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 19). Iz audiovizualnih sadržaja djeca usvajaju i pozitivna socijalna ponašanja kao što su pomaganja, pokazivanja suosjećanja, uviđanje različitosti među ljudima te uče toleranciju.

Audiovizualni sadržaji znatno utječu i na razvoj rodni uloga kod djece i to često na stereotipan način jer žene i muškarce prikazuju na način koji podržava tradicionalne rodne stereotipe u ponašanju, stavovima i doživljavanju. Takvo prikazivanje djevojčica i dječaka često može izazvati negativan utjecaj za daljnji razvoj jer može utjecati na učenje, planove o školovanju i ostalim životnim odlukama (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 19).

5.3. Misaoni razvoj

„Korištenje audiovizualnih medijskih sadržaja veže se i uz pozitivne i uz negativne učinke za razvoj misaonih sposobnosti djece“ (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 19).“ Istraživanje male djece i dojenčadi je pokazalo da već samo uključen televizor u prostoriji u kojoj se dijete nalazi ili se igra može imati negativan utjecaj na njegovo učenje, odnose s roditeljima te na samo učenje (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 19). Također, veća izloženost djeteta audiovizualnim sadržajima može biti povezana sa slabijim govorom i lošijim rezultatima u školi (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016:19). U nekim istraživanjima došlo se do rezultata da pojačano korištenje audiovizualnih sadržaja može imati utjecaj, pogotovo kod male djece, na slabije razvijene misaone procese koji mu omogućuju da planira svoje ponašanje, kontrolira i regulira (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 19). Sadržaji koji se izmjenjuju velikom brzinom i onemogućuju dublje i temeljno procesiranje informacija posebno štete, ali kvalitetni obrazovni dječji programi su korisni za intelektualni razvoj kod djece (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 19). Za predškolsku djecu obrazovni programi su se pokazali korisni za učenje pojmova, pogotovo za djecu slabijeg ekonomskog i socijalnog položaja pa čak i samo gledanje dokumentarnog programa može biti povezano s boljim školskim uspjehom (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 19). Stalna izmjena slika na ekranu, ilustracije knjige, glazbe ili tona zadržava pozornost gledatelja i aktivira moždane stanice čime se stvaraju nove veze, a to, smatra švicarski psiholog Jean Piaget, jer na taj način stvaramo svijest o stvarnosti (Laniado i Pietra, 2005: 44).

5.4. Moralni razvoj i percepcija svijeta

Promjene u djetetovu načinu razmišljanja, osjećajima, ponašanju i razlikovanju dobrog i lošeg odnosa prema drugim ljudima odnose se na moralni razvoj. Završni cilj moralnog razvoja je da dijete razvije sposobnost da prepozna moralna načela i pravila društva u kojem živi te da se ponaša u skladu s njima bez obzira hoće li za to dobiti nagradu ili biti kažnjen. Moralnost se sastoji od moralnog rasuđivanja, moralnih osjećaja i moralnog ponašanja koji se razvijaju zajedno s misaonim razvojem djeteta. Moralni razvoj i sve bolje razumijevanje drugih, kao i shvaćanje razlike dobra i zla mogu sputavati nasilni medijski sadržaji. Gledanje agresivnih medijskih sadržaja

može utjecati na djetetovu percepciju sigurnosti svijeta i naravi ljudi. Iz tih razloga potrebno je razgovarati s djecom o sadržajima koje su vidjeli i imati pod kontrolom koliko su im dostupni medijski sadržaji (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 20).

5.5. Tjelesni i spolni razvoj

Medijski sadržaji mogu utjecati na prekomjernu težinu djece i mladih zbog pretjeranog sjedenja za televizijom ili računalom zbog kojih se sve manje kreću i skraćuje se vrijeme spavanja. Osim što samo sjedenje može utjecati na težinu djece samo provođenje vremena ispred medijskih sadržaja stvara naviku jedenja npr. ispred televizije. Medijski sadržaji također oglašavaju nezdravu hranu i piće (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 21).

Medijski sadržaji mogu stvoriti nerealistična očekivanja o vlastitom seksualnom ponašanju i ponašanju budućih partnera te mogu potaknuti mlade na prerano stupanje u seksualne odnose. Neki medijski sadržaji ne promoviraju korištenje zaštite tijekom spolnog odnosa i ne upozoravaju mlade o mogućim posljedicama i spolnim bolestima.

U filmovima i serijama često su cigarete i alkohol prikazani kao nešto komično i mogu potaknuti mlade da ih počnu konzumirati jer ne vide štetne posljedice.

Putem medija se još prikazuju i nerealni ideali ljepote osobito kod žena, stoga djevojke mogu stvoriti krivu sliku o vlastitom tijelu i podvrgnuti se nereguliranim dijetama (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 21).

6. Preventivni roditeljski postupci

Roditelji imaju važnu ulogu u odgoju djeteta pa tako i odlučuju koliko će njihovoj djeci biti dostupni elektronički mediji. Također odlučuju o samim sadržajima koje će njihova djeca gledati. Razgovor s djecom o sadržaju koji su gledali znatno pomaže u praćenju sadržaja koje djeca gledaju. Ako djeca imaju povjerenje povjeriti se roditeljima i govoriti o sadržajima koje su vidjeli, isto tako roditelji moraju imati povjerenja u dijete i pustiti ga da samostalno koristi elektroničke medije, naravno, primjereno njegovim godinama. Jer ako se nema povjerenje u dijete ono će se

skrivati i neće govoriti o sadržajima koje je vidjelo u medijima, a oni znatno mogu utjecati na njegov razvoj.

Razni operateri nude i zaštite za djecu kao što je nedostupnost određenim stranicama na internetu ili tv programima bez šifre. Prije početka samog korištenja elektroničkih medija potrebno je educirati djecu o mogućim opasnostima na internetu ili drugim elektroničkim medijima. Djeci ne bi trebalo dopustiti neograničeno korištenje elektroničkih medija jer vrlo lako stvaraju ovisnost i odmiču ih od stvarnog svijeta. Koliko god elektronički mediji mogu sadržavati korisne i edukativne informacije roditelji svejedno trebaju ograničiti njihovu uporabu i više djecu uputiti na druženje s drugom djecom, ako je moguće na svježem zraku. Često roditelji budu zaokupljeni svakodnevnim poslovima ili se u društvu ne mogu baviti s djetetom pa im onda bude lakše djetetu uključiti televizor ili dati mobitel kako bi trenutno imali slobodno vrijeme. Tako ponekad preraste u sve češće.

Ponekad premalena informiranost roditelja o samom odgoju djece zna dovesti do toga da roditelji jednostavno ne znaju što da rade sa svojim djetetom i onda im je puno lakše djetetu dati neki elektronički mediji pa su oni „mirni“ jer se drugačije ne znaju baviti s djetetom. Iz tog razloga bi trebalo educirati roditelje, a također im objasniti kako da samostalno procijene kvalitetne sadržaje koje daju djetetu. „Odgovornost za klasifikaciju, odnosno kategorizaciju audio i audiovizualnih sadržaja imaju pružatelji medijskih usluga koji su obvezni prije emitiranja sami provjeriti i pregledati sve sadržaje i klasificirati ih na odgovarajući način, a u skladu s odredbama Zakona o elektroničkim medijima, Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima te korištenjem smjernica ovih Preporuka za sigurnost korištenja elektroničkih medija.“ (Kuterovac Jagodić, Štulhofer i Lebedina Manzoni, 2016: 56).

7. Status medija u Waldorfskom vrtiću / školi

Waldorfski vrtić i škola prikazuju drugačiji pogled na korištenje medija. Djeci se tek u višim razredima škole daje računalo jer se smatra da bi loše utjecalo na raniji razvoj. Prvi počeci waldorfskih škola nisu se toliko okupirali medijima jer je tada bio početak filma, ali danas u 21. stoljeću je nezaobilazno ne uključiti elektroničke medije u odgoj djeteta. Djecu se upoznaje s elektroničkim medijima tek kada se razviju do tog stupnja da mediji neće utjecati na njihov razvoj.

Rudolf Steiner je utemeljitelj Waldorfske pedagogije i osnivač prve waldorfske škole u Stuttgartu 1919. godine. U svijetu danas ima 1056 Waldorfskih škola (zabilježeno studeni 2014.). Dvije se škole nalaze u Hrvatskoj, jedna je u Rijeci, a druga u Zagrebu. To su slobodne škole i ne rade po planu koji je propisala država te je nastava propisana prema posebnim načelima u kojima je nastavni sadržaj raznolik i potpomaže pedagošku koncepciju uspjeha za sve, a stječe se radnim i umjetničkim odgojem (Karolina Doutlik, 2015: 105).

U Zagrebu se 2009. otvorio mali vrtić „Šumska vila“ kao udruga roditelja i prijatelja Waldorfske pedagogije. Vrtić pohađa 14 djece od treće do šeste godine života, a za njih se brinu dva odgajatelja. Vrtić je smješten u hrastovoj šumi u Zagrebu u kojoj se nalazi obiteljska kuća s vlastitim parkom. Program u vrtiću se bazira na ručnom radu i domaćoj kuhinji te se djeci ništa ne nameće nego se ugledaju na principe uzora i oponašanja. Djeca uz niz aktivnosti u prirodi imaju i slobodnu igru u kojoj razvijaju vlastitu inicijativu (URL: <http://www.sumskavila.com>. Pristupljeno 5. studenog 2018.).

Roditelji se prilikom upisa djeteta u Waldorfsku školu obvezuju da neće konzumirati medije i da će djetetu pružiti jednako okruženje kod kuće kako bi njihov razvoj bio što bolji. Waldorfski pedagozi smatraju da mediji stvaraju slabu uključenost osjetila i oštećuju cjelokupne senzoričke integracije prilikom korištenja te na taj način onemogućuju zdrav razvoj tijela, duha i duše djeteta (Karolina Doutlik, 2015: 105).

Udžbenici se ne koriste u nižim razredima te se smatra da audiovizualna nastavna sredstva, nove tehnologije i konvencionalni udžbenici ometaju kontakt između učenika i učitelja već se prenose tuđa mišljenja i gledišta, a ne učiteljeva. Ova nastavna sredstva se koriste tek kasnije u višim razredima, ali ograničeno, jer učenici sami izrađuju nastavni materijal odnosno bilježnicu za epohu. U prvim razredima učenici samostalno uređuju učionicu i donose materijale jer se posebni naglasak stavlja na umjetnički odgoj i zato se ne koriste auditivni mediji, već učenici samostalno pjevaju.

Učitelj je učenicima značajna osoba u Waldorfskoj školi jer razredni učitelj predaje svih osam godina te je on glavni medij koji učenicima prenosi nastavni sadržaj te se on mora dobro pripremiti za nastavu kako bi što bolje učenicima prenio znanje. Učitelj prilikom predaje nastavnog sadržaja uzima u obzir specifičnost svakog učenika. Nastava je organizirana po epohama tako da se učitelj i učenici mogu usredotočiti samo na jedno nastavno područje. Čak i ako je to područje manje

poznato učitelju on ima više vremena fokusirati se na taj sadržaj te se na taj način stvara i samoodgoj učitelja. Učitelj je važna osoba za učenike jer oni ne uče zbog ocjena koje u Waldorfskoj školi nisu izražene brojčano, već žele znati koliko i učitelj koji svojim komunikacijskim vještinama stvara zanimanje učenika za nastavni sadržaj (Karolina Doutlik, 2015: 105).

Schneider i sur. (2002.) smatraju kako mediji ne mogu zamijeniti učitelja koji je učenicima prijeko potreban u osnovnoškolskoj dobi te ne mogu poduprijeti razvijanje osjećaja i mišljenja. Razvoj medijskih kompetencija je jedan od ciljeva iako se učenici u osnovnoj školi ne koriste internetom i računalom. Waldorfska škola svojim načinom provođenja nastave ima svoje prednosti i nedostatke, ali se vode tome da učenje glavom, srcem i rukama koriste za daljnji život jer se kroz njih stječu iskustva iz raznih područja koja su temelj za cjeloživotno obrazovanje (Karolina Doutlik, 2015: 105).

Učenici Waldorfske škole susreću se s računalom između 12. i 14. godine jer se waldorfska škola protivi preranoj upotrebi medija budući da se u tom periodu kod djece počinje razvijati vlastita sposobnost prosuđivanja i vlastiti sustav, a početak puberteta donosi završetak procesa razvijanja osjetilnih opažanja te su tada duša i tijelo razvijeni i mediji su manje opasni za njih te su spremni samostalni koristiti računalo (Karolina Doutlik, 2015: 105). Hübner (2011.) ističe kako se u višim razredima mnogih Waldorfskih škola koristi Internet i računalo, a Neider (2008.) kritizira konvencionalnu medijsku pedagogiju jer smatra da se medije promatra odvojeno od drugih aktivnosti te predlaže „medijsku ravnotežu“ koja se temelji na diferencijaciji medija prema društvenim područjima (Karolina Doutlik, 2015: 105).

Slika 1: vrtić „Šumska vila „ u Zagrebu

URL: http://www.sumskavila.com/?page_id=479

[Pristupljeno: 16. listopada 2018.]

8. Uloga odgajatelja u odnosu medija i djece

Djeca danas odrastaju u okruženju gdje je gotovo neizbježno susresti se s masovnim medijima te se djeca brzo priviknu na njih i to gotovo neprimjetno. Mlađu djecu treba posebno zaštititi od različitih utjecaja medijskih sadržaja jer oni ne moraju biti jasno vidljivi, ali mogu odgođeno utjecati na daljnji razvoj. Važno je poučavati djecu, ali samo medijski opismenjena odrasla osoba može pravilno i društveno poželjno medijski opismeniti dijete. Stoga najprije roditelji i odgajatelji moraju biti medijski pismeni kako bi na pravilan način to prenijeli djeci (Sindik, Veselinović, 2010:2).

U predškolskoj je dobi bitno da dijete razlikuje stvarni svijet od onog koji vidi u medijima. Nerijetko djeca u svom ponašanju u vrtiću žele iskušati neku televizijsku situaciju i životno je provjeriti. Tada je pedagoški preporučljivo ovakvo ponašanje upravo koristiti za pedagoško djelovanje, npr. započeti razgovor o televizijskoj seriji koja je potakla ponašanje. Djeca tako spoznaju da su medijske poruke uvijek rezultat

neke konstrukcije, plana, aranžiranja, čime postaju medijski pismenija (Sindik, Veselinović, 2010:2).

9. Jezično-govorni razvoj

Način komunikacije među ljudima je govor, a preduvjet za njegov razvoj su uredno razvijeni govorni organi, dobro zdravlje, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj i stimulatívno okruženje. Razvoj govora i jezika odvija se najviše u prve tri godine djetetova života kada dijete prođe faze prvog krika, glasanja i razgovor u kojem govorom može izraziti svoje osjećaje, potrebe, stavove te boriti se za sebe.

Razvoj govora odvija se u niz etapa, a počinje predgovornim razdobljem koje se računa od rođenja i traje do 9 mjeseci. Govorno razdoblje obilježava prva riječ koja ima značenje od 9 do 15 mjeseci, a prve rečenice se javljaju od 18. do 24. mjeseca. Širenje rječnika i gramatičko usvajanje se javljaju od druge do treće godine djetetova života. Beba komunicira sa svojom okolinom na način da svojim plačem izražava svoje želje i potrebe i zato su važni jezično-govorni poticaji od samog rođenja (Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić, 2010: 8).

Bebe igrajući se govornim organom stvaraju mnoštvo glasova i takva vokalna igra podjednaka je kod svih beba pa se iz tog razloga u toj dobi ne razlikuje gluho dijete od čujućeg. Ako beba čuje nakon šest mjeseci počinje proizvoditi glasove materinskog jezika. Beba slušajući raspoznaje poznate od nepoznatih glasova te stječe sposobnost imitacije glasova. U tom razdoblju djeca brzo uče da riječi predstavljaju neki objekt, mišljenje i akcije. Rječnik kod djece brzo napreduje te počinju usvajati jezična pravila (sintaksu, pragmatiku, morfologiju), a bazu materinskog jezika usvaja s tri godine. Nakon što je usvojilo bazu materinskog jezika to znači da je usvojilo određen fond riječi koje kombinira u rečenice prema morfološkim i sintaktičkim pravilima. Izgovor glasova usvaja do pet i pol godina, ali ne prestaje usvajanje jezika jer ulaskom u školski sustav nauči čitati i pisati, formalno i neformalno uči jezik i to doprinosi jezično-govornom razdoblju koji se razvija cijeli život sve dok čovjek više nije sposoban učiti.

Većinom djeca jezik usvajaju lako bez napora, ali ako to nije tako radi se o odstupanjima u razvoju jezika. Ta odstupanja mogu biti blaža u kojima se pojača

stimulacija na način da uspješno djeluje na razvoj jezika i govora kod djeteta, dok teža traže provođenje ciljanih vježbi pomoću kojih se uklanja nastali poremećaj.

Roditelji svoju bebu potiču na komunikaciju najčešće bez stručnog znanja ili nesvjesno kroz hranjenje i kupanje. Pokazatelji ukupnog djetetovog razvoja su velikim dijelom jezik i govor, ali njega mogu narušiti različiti rizični faktori kao što su oštećenje sluha, zanemarivanje, prijevremeno rođenje i ostalo (Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić, 2010: 9). Ti faktori mogu imati negativan utjecaj na jezično-govorni razvoj. Kada roditelj primijeti da njegovo dijete kasni u razvoju govora uspoređuje ga s govorom drugih vršnjaka i nada se da će dijete sazrijevanjem prerasti problem umjesto da potraži stručnu pomoć. Rano prepoznavanje odstupanja i rana intervencija sprečavaju nastanak poremećaja koji može negativno utjecati na cjelokupni razvoj djeteta, a ne samo na razvoj govora (Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić, 2010: 10).

9.1. Jezično-govorni razvoj od 0. do 7. godine

U prvim godinama života intenzivno se razvija intonacijski element govora koji je povezan s emocijama i izrazima lica. Dijete s napunjenom prvom godinom izgovara prvu smislenu riječ pa se nadalje razvoj govora prati pomoću broja riječi koje dijete koristi. Ilona Posokhova govori o prosječnom broju riječi u aktivnom rječniku djece različite dobi, a podaci su dobiveni od majki iz cijelog svijeta koje se bave lingvistikom. One su bilježile govor svojih beba svaki dan od rođenja. Došlo se do saznanja da se jednogodišnje dijete urednog razvoja koristi nekolicinom riječi, dvogodišnjak koristi od 200 do 300 riječi, a trogodišnjak 1500 do 2000 riječi. Teško je pratiti svaki dan što je dijete reklo s time da dijete prvo usvaja riječi iz govora drugih osoba koje tek kasnije počinje koristiti u svojem govoru (Posokhova, 2008: 17).

Djeca imaju dva fonda riječi, pasivni i aktivni, od kojih se u pasivne riječi ubrajaju riječi koje dijete razumije, većinom riječi koje odrasli govore, ali ih još ne koristi. Važno je koliko dijete ima aktivnih riječi odnosno broj riječi koje koristi i stvarno razumije njihovo značenje jer prema broju aktivnih riječi često procjenjujemo mentalni razvoj djeteta. Od 12 do 18 mjeseci djetetov govor se sastoji od pojedinih riječi odnosno imenica i glagola koje je usvojilo slušajući odrasle ili stvorilo samo. Krajem druge godine dijete počinje sastavljati rečenice od 2 do 3 riječi i nastavlja se razvoj razumijevanja jer dvogodišnjak više razumije nego što može izraziti riječima.

Značenje nekih riječi vrlo je široko i izgovor pojedinih glasova je još nejasan jer ne veže neke riječi za određene predmete nego za ono što mu je u tom trenutku važno ili zanimljivo. Takva je pojava tipična za djecu od godinu dana do dvije i pol godine, ali se to umanjuje sve više kako dijete povećava fond riječi (Posokhova, 2008: 17).

Od druge do šeste godine izgovor glasova postaje sve razumljiviji, povećava se fond riječi i govor postupno postaje sve više gramatički ispravan. Sa dvije do tri godine dijete dobro razumije kraće priče i bajke, a od četvrte do šeste godine dijete razumije proširene rečenice i usvojilo je većinu gramatičkih kategorija koje upotrebljava u svojem govoru. Razvoj govora predškolskog djeteta se nastavlja, ali se uspješno govorno sporazumijeva sa svojom okolinom. Sve se više povećava fond riječi koje dijete koristi i sve više usvaja gramatiku i time se stvara temelj za daljnje govorno-jezične vještine kao što su čitanje i pisanje (Posokhova, 2008: 18).

Tablica 1: Kalendar jezično-govornog razvoja prema Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić (2010: 11):

DOB DJETETA	PRAVILAN JEZIČNO-GOVORNI RAZVOJ	SIMPTOMI PREPOZNAVANJA USPORENOG RAZVOJA
0-3 mjeseca	<ul style="list-style-type: none"> • izražavanje želja i osjećaja plakanjem i smijanjem • sluša zvukove i glasove drugih osoba 	<ul style="list-style-type: none"> • na jake zvukove ne reagira
3-9 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> • stvara glasove • vokalna igra govornim aparatom • izražava svoje osjećaje plačem i smijehom • slogovanje npr. ma-ma-ma 	<ul style="list-style-type: none"> • nakon šestog mjeseca ne imitira glasove odraslih osoba • ne zanimaju ga igračke koje proizvode zvukove • ne pokazuje reakciju na glasove osoba koje poznaje

9-15 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> • razumije izraze lica i promjene u tonu glasa drugih osoba i reagira na njih • razumije jednostavnije upute kao što je „daj među“ • razumije značenje jednostavnijih riječi • slogovanje je sve češće i sliči pravim riječima npr. ma-ma • pojava prve riječi koja ima značenje • imitira zvukove i radnje koje tek čuje • pogledom traži predmet koji imenujemo • pokazivanjem ili izrazom lica pokazuje što želi • maše pa-pa • reakcija mahanja glavom na značenje riječi „ne“ • odgurava od sebe stvari koje ne želi • pruža ruke prema osobama da ga se primi • udaljava se od osoba koje ne poznaje • reagira na svoje ime 	<ul style="list-style-type: none"> • brblja vrlo malo ili uopće ne brblja • ne odaziva se na ime • ne prepoznaje raspoloženja u glasu odraslih • nema javljanja prve riječi sa značenjem • ne pokazuje kontakt s očima
15-18 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> • riječi koje izgovara su uglavnom imenice i govori od 5 do 20 riječi • ponavlja riječi i fraze npr. „mama pa-pa“ • brbljanje intonacije sliči na intonaciju rečenice • odgovara na pitanja „što je to“ • traži „daj još“ • odrađuje jednostavne upute „dodaj loptu“ • pokazuje kada nešto želi • pokazuje 1 do 3 dijela tijela • pokazuje 2 ili više predmeta na slikama • kada pokazuje stvari donosi ih drugima • ako nešto želi traži to vokalizacijom ili pokazivanjem • govori više ritualnih riječi • protestira na riječ „ne“, odmičući se 	<ul style="list-style-type: none"> • ne govori i ne razumije značenje riječi „pa-pa“ • ne razumije riječ „ne“ • ne koristi i ne razumije geste • ne govori najmanje pet riječi • nerazumijevanje jednostavnih uputa i pitanja

18 mjeseci-2 godine	<ul style="list-style-type: none"> • koristi oko 50 prepoznatljivih riječi • pokazivanje i imenovanje predmeta koje svakodnevno koristi • imenovanje ili oponašanje zvukova životinja • ponavljanje riječi koje čuje • kombiniranje dvije riječi koje čuje • počeci korištenja pridjeva i glagola • riječi ne, nema, ja, ti i moje počinje koristiti • zna pokazati 5 dijelova tijela • razumijevanje pitanja što, gdje, tko? • na postavljena pitanja odgovara s „da ili „ne“ • Pravilno imitiranje zvukova, riječi i kretnji odraslih • Korištenje kraće faze ili jedne riječi za izražavanje svojih emocija 	<ul style="list-style-type: none"> • ne razumije i ne reagira na upute • ne kombinira dvije riječi u rečenici • ne imitira riječi ili radnje odraslih • na upit ne pokazuje dijelove tijela • nema početka kombinatoričke igre i simboličke igre
2-3 godine	<ul style="list-style-type: none"> • imenovanje svakodnevnih predmeta • rečenica je dugačka 2-3 riječi • postavljanje jednostavnih pitanja • odgovara na pitanja što, tko i gdje? • koristi imenice, glagole, pridjeve, zamjenice i priloge mjesta • početak korištenja prošlog i budućeg vremena • sluša kraće priče • pridruživanje istih boja • poznavanje odnosa: u, na, ispod, gore, dolje • zna malo i veliko slovo • shvaćanje opasnosti • složene rutine dnevnih aktivnosti • listanje slikovnica i imenovanje slika • uključivanje u kraće dijaloge • verbalno uvodi i mijenja temu • izražava emocije • privlačenje pažnje riječima 	<ul style="list-style-type: none"> • nema odgovora na jednostavna pitanja • ne postavlja pitanja • nerazumljiv govor • nekorištenje jednostavnih rečenica • nema zanimanja za slušanje priče i pjesmica

3-4 godine	<ul style="list-style-type: none"> • korištenje rečenice od 3-4 riječi • postavlja pitanja kada, zašto, što ako? • koristi zamjenice • stvari koje su se dogodile opisuje povezano • komentira događaje i priča kraće priče • zna svoje ime, godine i spol • odgovara na upute koje imaju tri radnje npr. „idi u sobu, nađi među i donesi ga“ • s 4 godine prepoznaje osnovne boje • prilagođava govor kad razgovara s djecom mlađom od sebe • „čita“ slikovnice • sluša priče oko 10 minuta • uključuje se u duže razgovore • može biti druga osoba u igri • traži dopuštenje kada nešto želi • objašnjava što je rekao ako ga sugovornik nije razumio 	<ul style="list-style-type: none"> • ne izgovara većinu glasova • rječnik je siromašan • okolina ga ne razumije • nerazumijevanje dvostrukih ili trostrukih uputa koje mu se zadaju • u rješavanju problema ne koristi govor • nema interakcije s drugom djecom
4-5 godina	<ul style="list-style-type: none"> • priča duže priče • odgovara adekvatno na pitanja koliko, kako? • pita za značenje riječi koje ne zna • mehanički broji do 10, s pokazivanjem do 5 • koristi rečenicu od 4-6 riječi • gramatički pravilno koristi sve vrste riječi • dijelove koji nedostaju identificira • imenuje krug i trokut 	<ul style="list-style-type: none"> • koristi mali fond riječi • rečenica je jednostavna • česte gramatičke pogreške • izostavlja glasove • nerazumijevanje značenja riječi • neprepoznavanje boja • nekorištenje prijedloga koji označavaju prostorne odnose • dijete se osamljuje i slaba je interakcija s okolinom
5-6 godina	<ul style="list-style-type: none"> • izgovara sve glasove pravilno • složene rečenice koristi sa svim gramatičkim vrstama pravilno • priča priče i događaje te ispreplete stvarnost i maštu 	<ul style="list-style-type: none"> • pogreške u izgovoru glasova • gramatičke pogreške • teškoće u razumijevanju i uporabi pojedinih kategorija

	<ul style="list-style-type: none"> • razumijevanje vremena danas, sutra, jučer, ujutro, navečer • uviđa odnose, uzroke i posljedice • imenuje i prepoznaje geometrijske oblike • pokazuje interes za slova i knjige • prepoznaje slova i imenuje brojke • zna napisati svoje ime • iza 5 i pol godina može izdvojiti prvi glas u riječima • zna da tekst reprezentira govorni jezik 	<p>riječi npr. prijedloga i riječi sa suprotnim značenjima</p> <ul style="list-style-type: none"> • ne zna priče i pjesmice • ne sjeća se važnih događaja i ne može ih prepričati
6-7 godina	<ul style="list-style-type: none"> • s lakoćom koristi složene rečenične strukture • usvaja apstraktne pojmove npr. ljubav • imenuje dane u tjednu • pričanje uključuje teme, događaje i likove • govor prilagođava u potpunosti socijalnim situacijama • vodi duge razgovore • kontrolira glasnoću i volumen • prisutan je pojačani interes za pisanje i slova • usvaja fonološku svjesnost, slušnu analizu i sintezu odnosno može izdvojiti prvi i zadnji glas u riječima, rastaviti riječi na glasove, spojiti glasove u smislenu riječ • uspostavlja se veza slovo-glas • poznaje slova i počinje pisati 	<ul style="list-style-type: none"> • siromašan rječnik • jednostavna struktura rečenice • ne razumije apstraktne pojmove • ne razlikuje brojke i slova • nije usvojena glasovna svjesnost • teško pamti

10. Utjecaj elektroničkih medija na jezično-govorni razvoj

Dijete jednim pritiskom na prekidač ima pristup tolikom broju medija. Djeca već s dvije godine u prosjeku provode pred televizijom i računalom više od četiri sata dnevno. U prosjeku dijete u kući ima dva televizora, dva DVD playera i jedno računalo. Većina vršnjaka djece gleda televiziju i igra igrice pa je nesavjesno potpuno djetetu zabraniti pristup elektroničkim medijima jer dijete neće sudjelovati u razgovorima s drugom djecom o medijima. Mediji mogu imati snažan utjecaj na dijete

tako da ono sve manje ima društvene interakcije s vršnjacima i odraslima, a tako je i sa jezičnim razvojem. Potrebno je odlučiti koje medije pružiti djetetu. Stoga je dobro da se sakupi znanje o utjecaju medija na razvoj jezika i s tim znanjem donose odluke jer mnogi mediji su korisni za edukativna iskustva za djecu. Elektronički mediji kao što su televizija, računalo i video igre su jaki čimbenici u životu djeteta te ih je važno kontrolirati kako oni ne bi kontrolirali dijete (Apel i Masterson, 2004: 112).

10.1. Istraživanja o utjecaju medija na jezično-govorni razvoj

Mnoga istraživanja su se bavila ovom tematikom, ali njihovi rezultati su ponekad različiti jer neki sugeriraju da mediji mogu poticati djetetov jezični i društveni razvoj dok drugi ukazuju na štetni utjecaj medija na razvoj govora. Apel i Masterson (2004.) tvrde da je roditelj glavni čimbenik koji određuje hoće li neki mediji naškoditi djetetovom razvoju. Dijete uči o svijetu oko sebe putem uzora i situacija kojima je izložen i na taj način će učiti i o jeziku i medijima. Važno je koliko mu se to dopusti i kako se s njim ponašate dok se služi medijima. Podaci iz ovih istraživanja se odnose na različite tipove ispitane djece, od obitelji s niskim prihodima do obitelji s visokim prihodima. U istraživanjima su uzeta u obzir djeca iz raznolikih kultura, nacionalnosti i jezičnih temelja te su djeca sa svih pet kontinenata (Apel i Masterson, 2004: 113).

10.2. Televizija i jezično-govorni razvoj

Televizija je dostupna od 1949. godine kada je bila prisutna samo u 2 posto kućanstava, a danas je prisutna u 98 posto kućanstava. U prosjeku suvremeno dijete gleda televiziju otprilike 25 sati tjedno, a djeca koja imaju televiziju u svojoj sobi je gledaju još i više. Djeca provode više vremena pred televizijom nego baveći se drugim aktivnostima. Iz tog razloga smatra se da je gledanje pretjerano, ali televizija ima i neke pozitivne učinke na jezični razvoj djeteta, ali naravno može dovesti i do neželjenih posljedica (Apel i Masterson, 2004: 114).

10.2.1. Pozitivni utjecaj na jezično-govorni razvoj

Djeca su zaokupljena radnjom i likovima u serijama ili emisijama koje gledaju i vrlo su aktivni gledatelji televizije pa zato vole raspravljati o tome što su gledali i prepoznaju predmete i zbivanja na televiziji u vlastitom životu. Televizija može

poslužiti kao zamjena pokretne slikovnice. Knjiga potiče djetetov jezični razvoj te jednaki potencijal ima i televizija. Djetetu je potrebna pomoć pri korištenju knjige dok uči pa je tako potrebno pomoći djetetu i dok uči preko televizije (Apel i Masterson, 2004: 115).

Roditelji se u razgovoru sa svojom djecom koriste govorom koji je usmjeren djetetu. Istraživanja koja su proveli stručnjaci za dječji jezik proučavali su tip jezika koji se koristi u dječjim emisijama kao što su nekad bile Ulice Sezam, Muppet show i Teletubbiesi ili danas Njam, njam ili Juhuhu, te su došli do saznanja da se u emisijama upotrebljava poticajni govorno-jezični model odnosno govor usmjeren na dijete. Glumci čine isti govor koji je usmjeren djetetu u televizijskim emisijama kao i roditelji (Apel i Masterson, 2004: 115). To su lutkarske emisije i lutka kao posrednik ima pozitivan učinak na razvoj govorne komunikacije. Lutka potiče dijete da se oslobodi i da slobodnije komunicira.

Takve emisije potiču obogaćivanje rječnika i razvoj predčitalačkih vještina kao što je prepoznavanje slova jer svaka emisija nudi riječi koje su već poznate djeci i nude primjere značenja te riječi. Glumci govore vrlo jednostavne rečenice kakve govore mala djeca, sporo govore, sve ponavljaju dvaput, radnja i predmeti su sada i ovdje te pružaju nove informacije koje su djeci zanimljive i korisne u svakodnevnom životu.

Djetetu se trebaju nuditi televizijske emisije namijenjene njegovom uzrastu i u kojima je govor usmjeren na dijete. Gledajući emisije za odrasle nema velike koristi u razvoju govorno-jezičnih vještina djeteta. Potrebno je dobro procijeniti sadržaj koji nudimo djetetu prije samog puštanja te vidjeti je li razvojno primjeren djetetu (Apel i Masterson, 2004: 116).

Djeca ono što vide na televiziji upotrebljavaju za igru s prijateljima i uživljavaju se u uloge glumaca. Isprobavaju nove radnje i uživljavaju se u tuđi lik prilikom preuzimanja uloge televizijskog lika. Televizija može povećati djetetove društvene vještine u igrama i međusobnim razgovorima koje djeca vode o televizijskim emisijama. Pozitivan utjecaj televizije na razvoj djeteta je osobito vidljiv u društvenoj interakciji u igranju s vršnjacima. Igra je vrlo važna za dijete jer je ona povezana s razvojem jezika i ona može doprinijeti unapređenju jezičnih vještina kao što je upotreba i razumijevanje kompleksnih rečenica ili više rečenica koje su povezane jednom temom. Zato je igra važna za učenje i primjenjivanje novih jezičnih vještina. (Apel i Masterson, 2004: 117, 118 i 119).

Televizija može imati utjecaj na stavove djece prema pripadnicima drugih kultura i jezičnih sredina. Djeca u igri s djecom koja govore drugačiji jezik ili dolaze iz drugih kultura bolje razumiju druge i izlažu se stranim jezicima i drugim dijalektima (Apel i Masterson, 2004:119). Igranje djece s drugom djecom koja govore drugi jezik pozitivno utječe na jezični razvoj i ona shvaćaju kako se jezici razlikuju, ali služe istoj svrsi. Televizija pozitivno utječe na jezične vještine djece koja uče drugi jezik jer gledajući televizijske programe na stranom jeziku uče nešto od stranog jezika. Pomoću televizije dijete neće potpuno ovladati stranim jezikom, ali slušna i vizualna podrška televizije može pomoći naučiti neke aspekte drugog jezika (Apel i Masterson, 2004: 120).

10.2.2. Negativni utjecaji na jezično-govorni razvoj

Pozitivni utjecaj televizije na jezični razvoj kod djece može biti usporen raznim čimbenicima koji mogu umanjiti pozitivan učinka televizije. U obzir moramo uzeti koliko dugo dijete gleda televiziju, koliko razumije ono što gleda, koliko razumije stvarno od nestvarnog na televiziji. Razna istraživanja su pokazala da što duže dijete gleda televiziju njegove jezične sposobnosti su sve niže, a to se odnosi na dužinu i kompleksnost rečenica i predčitalačke vještine. (Apel i Masterson, 2004: 120).

Vrijeme koje su djeca provela pred televizijom oduzima im vrijeme koje su mogla provesti u interakciji s roditeljima i vršnjacima. Neke emisije nisu prikladne za djecu zbog razine razumijevanja jezika, a to su vrijeme mogla provesti s vršnjacima. Teško je reći koje je optimalno vrijeme gledanja televizije, a da pozitivno utječe na jezični razvoj. Djeca u dobi od dvije ili tri godine teže razumiju što je na televiziji stvaran život i manje shvaćaju da ih likovi na televiziji ne mogu čuti ili razgovarati s njima. Također ne razumiju cjelovitu radnju, stoga često agresiju u filmovima ili serijama mogu oponašati u društvenim interakcijama (Apel i Masterson, 2004: 121).

Nasilni sadržaji koje djeca gledaju i usmjeravaju na druge oponašanjem ne moraju negativno utjecati na jezični razvoj djece, ali druga djeca ne vole biti u društvu agresivaca, stoga takvo dijete ima sve manje interakcije na društveno jezičnom razvoju. Djeca najbolje usvajaju jezik upravo u interakciji s drugom djecom i zato treba pomno birati kakve sadržaje će dijete gledati i koliko dugo (Apel i Masterson, 2004: 122).

10.3. Računala i jezično-govorni razvoj

Školarci i starija djeca provode oko četiri sata tjedno za računalom i većina obitelji u svojim kućanstvima posjeduje barem jedno računalo. Neki predškolarci znaju i samostalno pristupiti nekim web stranicama na internetu. Na internetu se nude mnogi programi koji pospješuju djetetove jezične sposobnosti. Također, kao i kod televizije i računalo svojim korištenjem donosi pozitivne i negativne utjecaje na jezični razvoj kod djece (Apel i Masterson, 2004: 123).

10.3.1. Pozitivni utjecaji na jezično-govorni razvoj

Računalo može imati pozitivan utjecaj na jezični razvoj djeteta ako se najviše koriste programi koji su razvojno primjereni razini njegovog jezičnog razvoja. Programi bi trebali omogućavati djeci da samostalno istražuju. Neki računalni programi zahtijevaju od djece da ponavljaju specifičnu vještinu dok ne odgovore ispravno jer se nudi jedan točan odgovor te u takvim programima učenje kontrolira računalo. U takvim programima dijete je pasivni izvršitelj koji samo odgovara računalu, a nije aktivno uključen u proces učenja (Apel i Masterson, 2004: 124).

Programi koji od djeteta zahtijevaju aktivniju suradnju kod djece stimuliraju njegov fizički, emocionalni, društveni i kognitivni rast kroz raznovrsne načine na koje dijete može odgovarati u programu. Mogu istraživati i izabrati u situaciji koje im nude poznate svakodnevne događaje. Program koji sadrži „knjigu koja priča“ je odličan primjer programa u kojemu dijete istražuje. Na ekranu se prikazuje tekst iz priče ponuđen uz animacijske elemente koje dijete može dalje birati ovisno što ga dalje interesira. Razvojno primjereni računalni programi mogu poticati jezični razvoj jer odražavaju dobre vrste jezično edukativne situacije s kojima se dijete susreće u svakodnevnom životu. Mnogo računalnih programa sadrži multimedijske prezentacije ili aktivnosti sa slikama, glasovima i riječima na ekranu. Multimedijske prezentacije poboljšavaju djetetove predčitalačke vještine i pismenost. Predškolarci pomoću multimedijskih prezentacija mogu povezati vizualni aspekt riječi s načinom izgovora jer im je ponuđena mogućnost kliknuti na pojedinu riječ ili rečenicu i ponovo odslušati kako se čitaju naglasci. Također se osvjetljuje tekst kada se čita djetetu tako da ono može pratiti sadržaj (Apel i Masterson, 2004: 125).

Računala ne zamjenjuju knjige i stvarne osobe koje čitaju djeci nego bi trebala biti dodatak učenju jezika, a ne kao zamjena osoba. Prije samog korištenja računala i aplikacija djeca trebaju razumjeti upotrebu simbola tako da kada ih vide na ekranu razumiju njihovo značenje. Djeca moraju prepoznati da simboli i slike na ekranu zastupaju predmete u stvarnom životu. Rad na računalu zahtijeva da djeca razumiju kako upravljati mišem i tipkovnicom. Djeci u dobi od tri godine mogu se pokazati sve te kognitivne, vizualne i motoričke vještine. Vještine za rad na računalu slične su onima za rad s drugim sredstvima učenja kao što je knjiga. Vještine koje se prakticiraju na računalu ili s knjigom nisu jezične, ali omogućuju bolja jezična iskustva (Apel i Masterson, 2004: 126).

10.3.2. Negativni utjecaji na jezično-govorni razvoj

Pretjerano korištenje računala najviše štete donosi djetetu jer ga odvaja od njegovih vršnjaka. Samim time ga odvaja od mogućnosti razvoja društvenih jezičnih vještina koje su potrebne za razvoj verbalne komunikativnosti. Istraživači su otkrili kako djeca koja više koriste računalo za dobivanje informacija i interakciju, a manje za čitanje knjiga imaju slabije jezične vještine od njihovih vršnjaka. Računalni programi u kojima dijete mora točno odgovoriti, također, ne potiču razvoj jezika. Programi koji omogućuju djetetu da samostalno istražuje i nudi višestruke izbore potiču razvoj jezika. Odnosno, multimedijalne prezentacije podržavaju proces učenja, ali mogu prouzročiti probleme u usvajanju jezika ako su neprimjereno napravljene. Neki multimedijalni programi sadrže preveliku količinu specijalnih efekata kao što su zvukovi i vizualne stimulacije, animacije ili pjesmice koje održavaju djetetovu pozornost. Nekad pretjerana količina dodatnih specijalnih efekata odvlači pozornosti od glavne svrhe, a to je jezično iskustvo (Apel i Masterson, 2004: 127).

10.4. Jezično-govorni razvoj i video igre

Ova vrsta medija je suvremenija i sve popularnija osobito među dječacima. Statistike pokazuju da 62 posto djece koristi playstatione, odnosno uređaje za video igre. Prosječna djeca igraju video igre do sedam sati tjedno. Osim računalnih igrica djeca koriste i video igre kao što su Playstation, Xbox i Nintendo (Apel i Masterson, 2004: 129).

10.4.1. Pozitivni utjecaji na jezično-govorni razvoj

Dijete se najčešće prvo susreće s video igrama za koje su bitna fina motorika i vizualno-prostorne percepcije jer su nužne za izvršavanje zadataka u igricama. U video igrama se od djeteta zahtijeva određena razina znanja rješavanja problemskih zadataka, logike i slijeđenja uputa. Video igre nisu baš prvi izbor za poticanje jezičnog razvoja, ali mogu biti sredstvo uvježbavanja razumijevanja kompleksnih nizova uputa. Mogu poticati govorno-jezični razvoj ako sadrže obveznu interakciju dvaju partnera (Apel i Masterson, 2004: 129).

Potrebno je odabrati prikladnu igru za dijete u kojoj može sudjelovati roditelj i stvoriti situaciju gdje zajedno sudjeluju i usmjeravaju se na isti cilj ili temu video igre. Na taj način može se poticati djetetov jezični razvoj na način da se razgovara o igri, uputama i povezanosti igre sa svakodnevnim životom. Dijete može razvijati svoj jezični razvoj tako da roditelju objašnjava što mora raditi u igrici, a samim time se osjeća važno i zadovoljno da ono može nešto naučiti svoje roditelje. Za razliku od televizije više se komunicira ako sudjeluju dva igrača jer tijekom gledanja televizije vrlo je mala interakcija između roditelja i djece. (Apel i Masterson, 2004: 130)

10.4.2. Negativni utjecaji na jezično-govorni razvoj

Osim što video igre rješavaju problemske situacije, potiču kritičko razmišljanje i stvaraju interakciju među sudionicima neke igre mogu poticati izolaciju djece od društva. Djeca koja provode najviše slobodnog vremena igrajući video igrice za jednog igrača uskraćuju vrijeme koje bi mogla provoditi u društvenoj interakciji s vršnjacima i to može utjecati na govorno jezični razvoj jer ne dobivaju jezične modele i interakcije pomoću kojih se izgrađuje jezik. Na neke igrice se djeca vrlo lako navuku i sve manje se bave aktivnostima koje potiču njihov jezični razvoj, a takve igrice ne zahtijevaju preveliko razmišljanje osim preskočiti zapreku ili upucati metu. Takve igrice ne nude djetetu previše prostora za razmišljanje, a time sve manje imaju prilika da vježbaju jezik i stvaraju vlastito kritičko razmišljanje. Katkad djeca povremeno provode vrijeme pred video igricama, ali to povremeno može prerasti u često. Manja djeca teže razlikuju fantazije od stvarnosti na televiziji, isto tako teže razlikuju animirano nasilje u video igricama od nasilja u stvarnom svijetu. Iz tog razloga mlađa djeca mogu krivo protumačiti animirano nasilje i primjenjivati ga u stvarnom životu.

Nasilno ponašanje djece prema drugoj djeci nikako ne pridonosi razvoju jezičnih vještina jer ostala djeca izbjegavaju nasilnike (Apel i Masterson, 2004: 131).

10.5. Pravilno korištenje medija

Televizija, računalo i video igre mogu biti korisni mediji za djetetov jezični i društveni razvoj, ali se njima mora služiti ispravno. Televizija nudi veliki broj serija i emisija i kako bi znali što je primjereno djeci potrebno je prije pogledati emisiju ili seriju i donijeti zaključak ili zajedno s djetetom gledati. Tijekom gledanja televizije potrebno je razgovarati o djetetovom mišljenju u vezi toga što gleda i povlačiti veze između stvarnog i nestvarnog svijeta (Apel i Masterson, 2004: 133).

Postavljanjem granica gledanja televizije od samog početka dijete prihvaća vrijeme kada se gleda televizija i ima umjereno korištenje. Američka pedijatrijska udruga savjetuje korištenje televizije ne više od sat ili dva dnevno. Ograničeno gledanje televizije nudi djetetu vrijeme koje može iskoristiti za jezični razvoj uz vršnjake ili obitelj. Za dijete je kvalitetnije provedeno vrijeme prije spavanja uz čitanje knjiga i razgovore (Apel i Masterson, 2004: 134).

Računalni programi koji obogaćuju djetetov jezični razvoj nude rješavanje problemskih zadataka. Stoga treba proučiti program prije nego se ponudi djetetu jer programi koji puko treniraju i uvježbavaju specifične vještine ne pridonose jezičnom razvoju. Prije samog korištenja odabranog programa potrebno je popričati s djetetom o samoj svrsi korištenja programa (Apel i Masterson, 2004: 135).

Roditelji mogu kontrolirati djetetovo korištenje internetskih stranica koje je posjećivalo i na taj način rano reagirati ako primijete da dijete posjećuje neprimjerene internetske stranice. Roditelji, učitelji ili odgajatelji mogu preuzeti programe koji im omogućuju blokiranje dijelova interneta za koje smatraju da su neprikladni za djecu. Postavljanje računala na vidljivo mjesto u stanu omogućuje uvid u to što dijete radi za računalom i koje internetske stranice posjećuje i koliko se zadržava na njima. Prije samog korištenja računala poželjno je s djetetom proći smjernice kako koristiti računalo (Apel i Masterson, 2004: 136).

Pri biranju video igara za djecu preporučljivo je birati igre u kojoj sudjeluje više igrača jer to povećava društvene interakcije. Pri biranju video igre već sam omot može pomoći u odlučivanju, ali najbolje je pročitati opis igre na kutiji (Apel i Masterson, 2004: 136).

Ako se djetetu ograničava vrijeme koje provodi igrajući video igre ostavlja mu se dovoljno vremena za ostale aktivnosti. Video player, računalo i televizija nisu poželjni u dječjoj sobi bez obzira što bi oni to možda htjeli jer ako se nalaze u djetetovoj sobi ostavlja mu se stalni pristup koji može dovesti do pretjerane zaokupljenosti (Apel i Masterson, 2004: 137).

Odrasla osoba je važna u samom odnosu djeteta s medijima jer ona može učiniti taj kontakt korisnim i važnim za dijete. Razgovor s djetetom je važan u svim segmentima odgoja, a tako je i sa korištenjem medija. Potrebno je razgovarati što je dijete gledalo, koliko su te radnje slične stvarnim iskustvima i kako agresivne radnje mogu biti opasne u svakodnevnim situacijama. Aktivnosti koje obogaćuju djetetov jezični razvoj, a za njih nisu potrebni mediji mnogo su značajnije od samih medija (Apel i Masterson, 2004: 138).

11. Istraživanje

U ovom istraživanju ispitivala se povezanost između uporabe elektroničkih medija i jezično-govornog razvoja kod djece predškolske dobi. Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću „Špansko“ u Zagrebu. U istraživanju su sudjelovala djeca iz dvije odgojne skupine, „Loptice“ i „Bubamare“. Prije samog ispitivanja djece roditelji su potpisali suglasnost o sudjelovanju i zaštiti podataka njihove djece:

Poštovani roditelji!

Fakultet za Odgojne i obrazovne znanosti u Puli provodi istraživanje razvoja govora kod djece u sklopu završnog rada pod naslovom Utjecaj elektroničkih medija na razvoj govorne komunikacije od najranije dobi. Istraživanje je usredotočeno na utjecaj medija u razvoju govora.

Samo istraživanje s djecom vrlo je jednostavno i zabavno djeci. Provodi se na način da dijete imenuje ono što se nalazi na slici pri čemu se prati koliko će riječi izgovoriti. Ispitivanje se provodi u vrtiću, traje nekoliko minuta i nema točnih i netočnih odgovora.

Molim da svojim potpisom potvrdite da se slažete da Vaše dijete sudjeluje u navedenom istraživanju. Unaprijed hvala.

Informativni pristanak za sudjelovanje

Dajem suglasnost za sudjelovanje svog

djeteta _____ (molim upisati ime djeteta

tiskanim slovima).

Pri istraživanju ću se pridržavati načela Helsinške deklaracije o istraživanju na ljudima, da ću poštivati etička načela u svom radu, da će biti čuvana anonimnost i privatnost ispitanika, da će njihov identitet ostati zaštićen, da će se obrazac s odgovorima čuvati u zakonski određenom vremenskom okviru te da će se rezultati koristiti isključivo u znanstvene svrhe.

Suglasan sam da se moje dijete uključi u istraživanje: **DA** **NE**

Zagreb, _____

Potpis roditelja _____

Zahvaljujem na iskazanom povjerenju.

Istraživač: studentica Mirta Damjanović

11.1. Sudionici

U istraživanju su sudjelovala djeca iz dvije odgojne skupine „Loptice“ i „Bubamare“. U obje skupine djeca imaju od 5 do 7 godina te je u svakoj od skupina sudjelovalo 25 ispitanika djece i nema djece s posebnim potrebama. Broj ispitanih djevojčica u skupini „Loptice“ 14, a dječaka je ispitano 11. U skupini „Bubamare“ ispitano je 10 djevojčica, a 15 dječaka. Ukupno je ispitano 50 djece.

11.2. Pribor

Prilikom istraživanja koristile su se fotografije mobitela, tableta, računala, televizije i slika dječjeg parka pomoću koje se određivao stupanj razvoja dječjeg govora. Prilikom opisa djece što vide na slici dječjeg parka korišten je diktafon. Za procjenu razvoja dječjeg jezika i govora u skladu s njihovim godinama koristila se tablica iz poglavlja 9.1. „Kalendar jezično-govornog razvoja prema Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić (2010:11.)“.

Slika 2: Predložak za provjeru razvoja jezika i govora

URL: <https://ru.depositphotos.com/109371154/stock-photo-cartoon-scene-of-kids-playing.html>

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

Slika 3: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – mobitel

URL: <https://apn-srilanka.gishan.net/en/apn/mobitel/qmobile-noir-x350>

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

Slika 4: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – tablet

URL: <https://hanslodge.com/clip-art/tablet-png-15.htm>

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

Slika 5: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – računalo

URL: <https://www.racunalo.com/lenovo-thinkcentre-chromebox-tiny-mini-stolno-racunalo-cijena-vec-od-200/>

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

Slika 6: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – televizija

URL: <http://www.skynetmreza.net/10000-news/latest-news>

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

11.3. Postupak

Prvo je ispitano 25 djece iz odgojne skupine „Loptice“ tako što se svako dijete posebno pozvalo za stol i pokazivale su mu se fotografije elektroničkih medija u 3 veličine i oni su odgovarajući na pitanja pokazali prstom koliko koriste taj elektronički medij. Mala sličica npr. mobitela označava da dijete provodi malo vremena za mobitelom, srednja umjereno i velika da provodi puno vremena pred tim elektroničkim medijem. Prije nego li je dijete pokazalo na određenu sličicu kroz razgovor je samo zaključilo koliko provodi vremena pred elektroničkim medijem. Nakon pokazivanja fotografija elektroničkih medija pokazana je fotografija dječjeg parka svakom djetetu posebno i pitalo ih se što vide na njoj te su se njihovi odgovori snimali diktafonom te kasnije uspoređivao njihov govor s kalendarom jezično-govornog razvoja. Pokazane su im sličice i kroz razgovor s njima procijenilo se koliko vremena provode za nekim određenim elektroničkim medijem iz razloga što oni još ne mogu točno procijeniti koliko vremena provode za nekim određenim elektroničkim medijem.

11.4. Rezultati

Tablica 2: Podaci anketiranja djece i ocjena razvoja jezika i govora

Elektronički mediji (ELMED):

0- Ne koristi

1- Malo

2- Srednje

3- Puno

Razvoj jezika i govora:

1 - Ne odstupa ili

0 - Odstupa

(iz poglavlja 9.1. „Kalendar jezično-govornog razvoja prema Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić (2010:11.)“)

R.br. djeteta	Mobitel	Tablet	Računalo	Televizija	ELMED suma	Razvoj govora	ELMED razvoj govora odstupa	ELMED razvoj govora ne odstupa
1.	1	2	2	2	7	0	7	
2.	1	2	1	1	5	1		5
3.	1	3	3	1	8	0	8	
4.	0	2	3	2	7	1		7
5.	3	3	3	2	11	0	11	
6.	3	0	3	2	8	1		8
7.	2	1	1	1	5	1		5
8.	1	1	2	2	6	0	6	
9.	3	2	3	2	10	1		10
10.	2	0	1	3	6	1		6
11.	1	2	2	3	8	1		8
12.	0	0	1	3	4	0	4	
13.	2	2	1	1	6	1		6
14.	0	2	2	3	7	1		7
15.	3	0	2	3	8	1		8
16.	1	2	1	2	6	1		6
17.	2	3	2	3	10	0	10	
18.	1	3	1	2	7	1		7
19.	1	0	0	2	3	1		3

20.	2	2	1	1	6	1		6
21.	2	0	2	1	5	1		5
22.	2	3	2	1	8	1		8
23.	2	1	3	3	9	1		9
24.	1	1	1	3	6	1		6
25.	2	1	1	2	6	0	6	
26.	0	2	0	2	4	1		4
27.	2	3	0	2	7	0	7	
28.	2	2	2	3	9	0	9	
29.	1	0	0	1	2	1		2
30.	2	0	2	3	7	0	7	
31.	2	2	0	3	7	1		7
32.	1	1	1	2	5	1		5
33.	1	0	2	1	4	1		4
34.	1	3	0	2	6	0	6	
35.	2	1	1	2	6	1		6
36.	2	0	3	3	8	1		8
37.	0	0	1	2	3	1		3
38.	1	1	1	2	5	1		5
39.	1	1	1	3	6	1		6
40.	2	2	0	3	7	0	7	
41.	3	2	1	3	9	1		9
42.	0	0	3	1	4	1		4
43.	1	1	2	1	5	1		5
44.	1	0	0	2	3	1		3
45.	2	1	1	1	5	1		5
46.	1	1	1	1	4	1		4
47.	0	1	0	2	3	0	3	
48.	1	2	3	3	9	1		9
49.	1	1	2	3	7	0	7	
50.	2	0	1	1	4	1		4
aritm.sredina	1,42	1,3	1,44	2,06	6,22	0,72	7	5,92
aritm.sr. za razvoj govora odstupa	1,43	1,79	1,43	2,36	7,00			
aritm.sr. za razvoj govora ne odstupa	1,42	1,11	1,44	1,94	5,92			

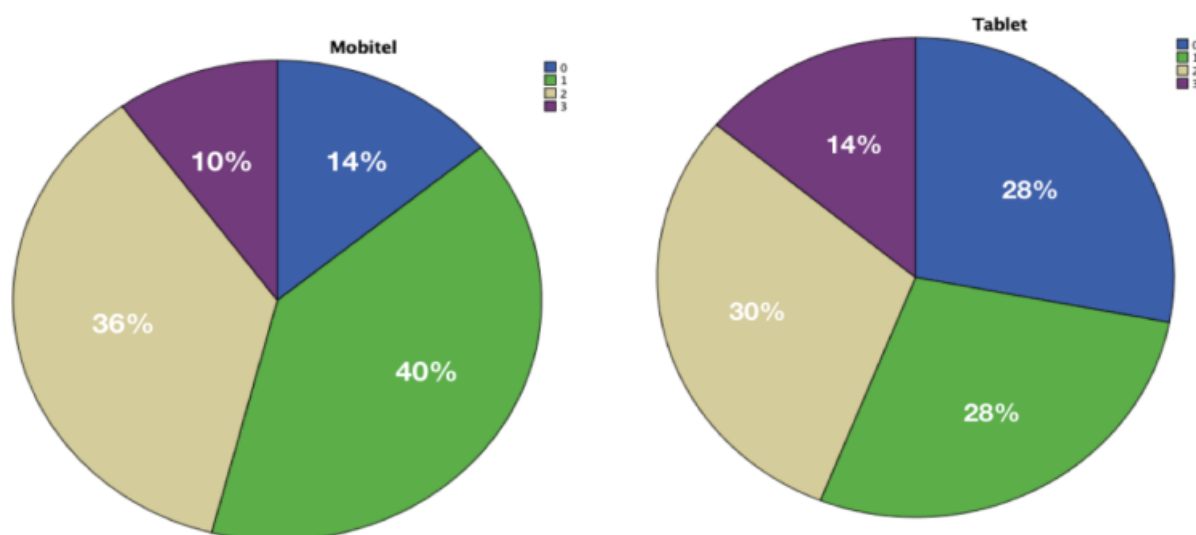
U tablici 2. nalaze se deskriptivni podaci za svaku od proučavanih varijabli i razvoj govora. Ocjenama 0 do 3 procijenjeno je koliko se ispitanik koristi elektroničkim medijem, 0 znači nimalo, a 3 na ljestvici označava najveću

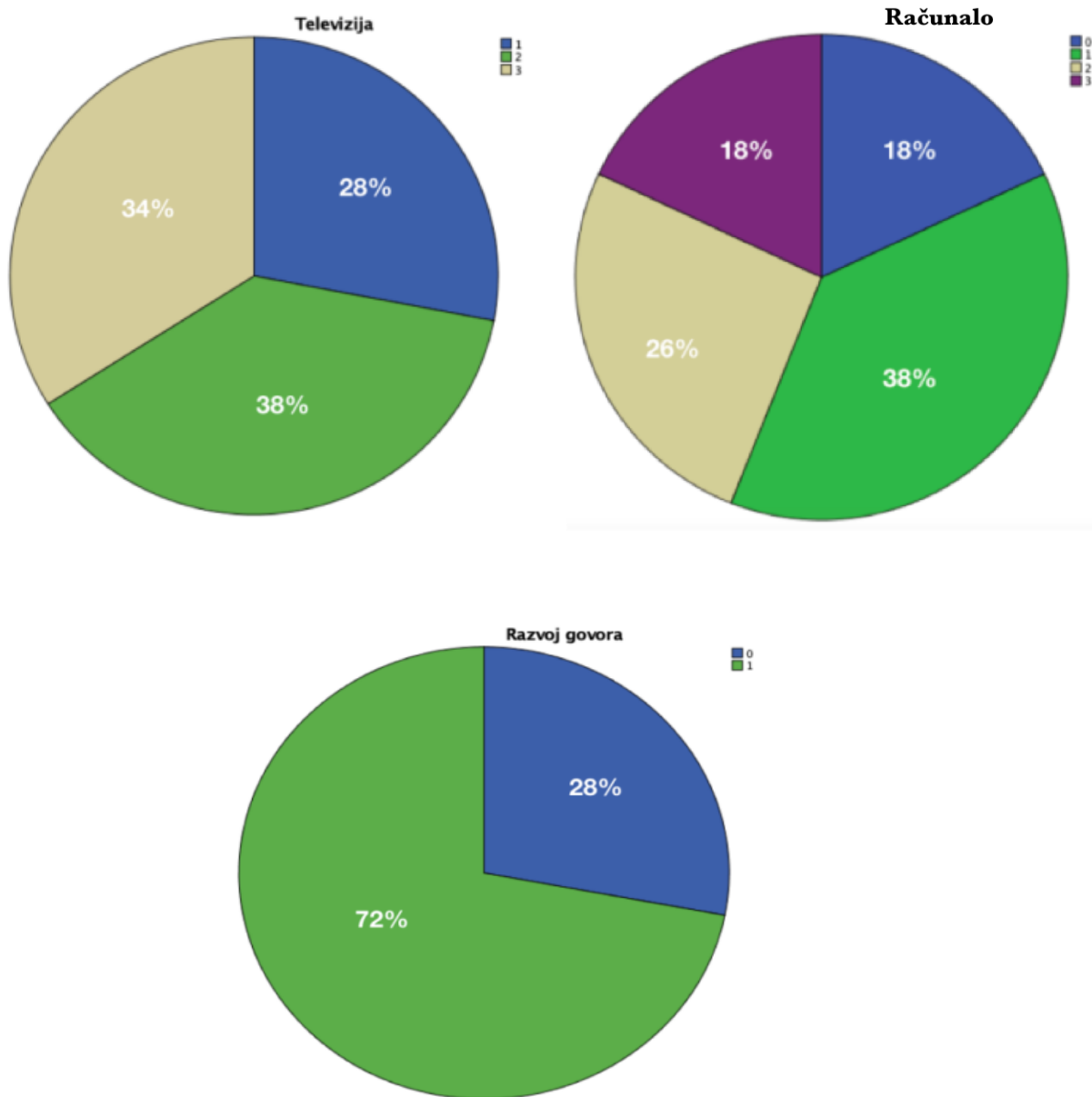
zastupljenost upotrebe medija. Stupanj razvoja govora ocijenjen je prema Kalendaru jezično-govornog razvoja (prema Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić (2010: 11)) za grupe djece 5 do 6 i 6 do 7 godina. S 0 je označeno dijete čiji razvoj odstupa, a s 1 dijete čiji je razvoj govora u skladu s kalendarom jezično-govornog razvoja.

Za svaki medij (mobitel, tablet, računalo i televizija) te zajedno za sve medije (ELMED) izračunata je aritmetička sredina procijenjenih podataka. Vrijednosti nam pokazuju ocjenu prosječnog korištenja medija za ovu grupu ispitanika.

Na kraju tablice su prikazane vrijednosti aritmetičkih sredina posebno za grupu ispitanika kod kojih razvoj govora ne odstupa, a posebno za grupu ispitanika kod kojih razvoj govora odstupa. Na taj način se utvrdilo utječe li na njihov razvoj govora vrijeme provedeno za elektroničkim medijima.

Slika 7: Raspon rezultata za svaki medij i razvoj govora za sve ispitanike

Podaci dobiveni u istraživanju prikazanom u ovom radu pokazuju, također, da djeca najviše gledaju televiziju (prosječna ocjena 2,06). Niti jedno ispitaniko dijete od njih 50 nije izjavilo da ne koristi ili nema televiziju. Prema dobivenim podacima za ovu grupu ispitanika djeca se od navedenih medija najmanje koriste tabletom (1,3), a podjednako mobitelom i računalom (1,43 i 1,44).

Što se tiče razvoja jezika i govora, djeca su u ovom istraživanju prosječno imala nešto bolje razvijeni govor prema Kalendaru jezično-govornog razvoja (Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić, 2010:11.). Kod 72% ispitanice djece razvoj govora ne odstupa.

Kod skupine djece kod kojih razvoj govora odstupa zamijećen je slabiji razvoj govora, npr. ne priča priče koristeći složenije strukture rečenice, siromašniji rječnik, ne vodi duge razgovore i sl.)

Prosječno je za skupinu djece koja u razvoju govora odstupaju zabilježen veći stupanj korištenja elektroničkih medija (7,00 u odnosu na 5,92 za grupu koja ne odstupa). Pojedinačno, odstupanje se očituje kod korištenja televizije (2,36 u odnosu na 1,94) i tableta (1,79 u odnosu na 1,11).

11.5. Istraživanje o navikama gledanja televizije ispitivanih grupa

Na temelju dobivenih rezultata u kojima je vidljivo da djeca najviše gledaju televiziju te da vrijeme provedeno pred televizorom utječe na razvoj govora provedeno je dodatno istraživanje s istim skupinama djece.

Provedena je anketa koja se sastoji od 14 pitanja:

Anketa

Ime:

Prezime:

Grupa:

1. Gledaš li animirane serije (crtiće) i ako gledaš koje su to?
2. Gledaš li igrane filmove i koji ti se najviše svidio?
3. Gledaš li animirane filmove, nabroji neke koje si gledao?
4. Gledaš li dokumentarce i koje?
5. Smiješ li gledati film, animiranu seriju, animirani film, dokumentarac i drugo kada ti to poželiš ili ti netko određuje kada smiješ gledati?
6. Pričaš li s nekim o tome što si gledao/la?
7. Gledaš li reklame i da li ih voliš gledati?
8. Gledaš li sam film ili nešto drugo ili to radiš zajedno s nekim?
9. Što si zadnje gledao i da li ti se svidjelo?
10. Koji ti je najdraži animirani film?
11. Koja ti je najdraža animirana serija?
12. Koje TV programe gledaš?
13. Na kojem elektroničkom mediju gledaš crtiće?
14. Voliš li gledati dječje emisije?

Pitanje 1. Gledaš li animirane serije (crtiće) i ako gledaš koje su to?

Na ovo pitanje sva djeca su odgovorila da gledaju animirane serije. Ukupno su navela 44 različite animirane serije. Od kojih su najgledanijih 6:

Animirane serije koje najčešće gledaju		
Naziv animirane serije	Broj ispitanika	Postotak gledanosti
1. Psići u ophodnji	28	56%
2. Doktorica Pliško	27	54%
3. Jan i pirati iz Nigdjezemske	12	24%
4. Louie	12	24%
5. Pingvini s Madagaskara	11	22%
6. Fun with Flupe	10	20%

Ispitana djeca navela su još ove animirane serije:

Naziv	Broj ispitanika	Postotak
Zak storm	9	18%
Spuzva Bob Skockani	9	18%
Auto patrola	8	16%
Vlak dinosaura	8	16%
Tegljač Tom	8	16%
Mašine priče	7	14%
Winx club	7	14%
Poppixie	6	12%
Lego nexo knights	5	10%
Tomova autopraonica	4	8%
Gladijatorska akademija	4	8%
Čudnovilasti roditelji	4	8%
Bobi i Bero	3	6%
Korni kornjače	3	6%
Ben 10	3	6%
Pčelica Maja	2	4%
Alvin i nemirne vjeverice	2	4%

Dora istražuje	2	4%
Štrumpfovi	2	4%
Robocar Poli u prometu	2	4%
Danica	2	4%
Violetta	2	4%
A je to	2	4%
Pustolovine braće Kratt	2	4%
Žar i čudovišni strojevi	2	4%
Mickey Mouse clubhouse	2	4%
Regal Academy	1	2%
Sammy i prijatelji	1	2%
Sylvester & Tweety	1	2%
Pipi duga čarapa	1	2%
Looney tunes	1	2%
Miraculous	1	2%
Pustolovine bubamare i crnog mačka	1	2%
Mini Tom i Jerry	1	2%
Soy Luna	1	2%
Zekoslav Mrkva	1	2%
Mornar Popaj	1	2%
Slugterra	1	2%

Prvo pitanje se može povezati s dobivenim rezultatima iz pitanja 11 „Koji ti je najdraži crtić?“.

Dobiveni su sljedeći rezultati:

Najdraža animirana serija		
Naziv animirane serije	Broj ispitanika	Postotak
1. Psići u ophodnji	18	36%
2. Doktorica Pliško	7	14%
3. Jan i pirati iz Nigdjezemske	6	12%

Pitanje 2. Gledaš li igrane filmove i koji ti se najviše svidio?

Od 50 ispitanika na ovo pitanje 44 ih je odgovorilo da gleda filmove odnosno 88% ispitanika. U razgovoru s njima zaključeno je da su te filmove gledali većinom uz roditelje te neke filmove djeca nisu razumjela zbog toga što su na stranom jeziku. U obzir možemo uzeti da su djeca većinom spomenula film koji su zadnji gledali ili čuli za njega od druge djece. Većina nije znala izgovoriti točan naziv filma.

Filmovi koje su ispitanici naveli:

Naziv	Broj ispitanika	Postotak
1. Harry Potter	8	16%
2. Moj pas Patric	8	16%
3. Batman	5	10%
4. Sam u kući	4	8%
5. Koko i duhovi	4	8%
6. Spider-man	3	6%
7. Zagonetni dječak	3	6%
8. O mačkama i psima	2	4%
9. Vragolasti Denis	2	4%
10. Beethoven	2	4%
11. Hulk	3	6%
12. Zamka za roditelje	1	2%
13. Ostavljeni na Antartici	1	2%
14. Kronike iz narnije	1	2%
15. Pepeljuga	1	2%
16. Prašćić Babe	1	2%
17. Lassie	1	2%
18. Hotel za pse	1	2%
19. Moj prijatelj Villy	1	2%
20. Noć u muzeju	1	2%

Pitanje 3. Gledaš li animirane filmove, nabroji neke koje si gledao?

Od 50 ispitanika djece svih 50 je odgovorilo da gleda animirane filmove odnosno 100% ispitanika reklo je da. Mora se uzeti u obzir da su djeca većinom

spominjala animirani film koji im je prvi pao na pamet i koji je trenutno aktualan u kinu. Ispitanici su ukupno nabrojali 45 različitih animiranih filmova.

Navedeni animirani filmovi:

Naziv	Broj ispitanika	Postotak
1. Prinčeva strana priče	23	46%
2. Lego	14	28%
3. Vili kočnica	10	20%
4. Hotel Transilvanija	9	18%
5. Malci	9	18%
6. Auti	8	16%
7. Grinch	7	14%
8. Madagaskar	7	14%
9. Snježno kraljevstvo	7	14%
10. Spider-man	7	14%
11. Vrlo zapetljana priča	7	14%
12. Kako izdresirati zmaja	6	12%
13. Kako je Gru ukrao mjesec	6	12%
14. Moja čudovišna obitelj	6	12%
15. Petar Zecimir	6	12%
16. Stopalići	6	12%
17. Čudovišta iz ormara	5	10%
18. Kralj lavova	5	10%
19. Shrek	4	8%
20. Tajni život mačaka	4	8%
21. Grom	3	6%
22. Izbavitelji	3	6%
23. Merida hrabra	3	6%
24. Priča o igračkama	3	6%
25. Luka i čarobni muzej	2	4%
26. Mala sirena	2	4%
27. Nebesa	2	4%
28. Pčelin film	2	4%

29. Potraga za Dorom	2	4%
30. Wall-e	2	4%
31. Izvrnuto obrnuto	1	2%
32. Krš i lom	1	2%
33. Ledeno doba	1	2%
34. Legenda o medvjedu	1	2%
35. Lilo i Stich	1	2%
36. Mali šef	1	2%
37. Medvjedić Paddington	1	2%
38. Moj mali poni	1	2%
39. Oblačno s ćuftama	1	2%
40. Pepeljuga	1	2%
41. Pobuna na farmi	1	2%
42. Potraga za Nemom	1	2%
43. Princeza i žabac	1	2%
44. Spašavanje Djeda Mraza	1	2%
45. Tarzan	1	2%

Rezultate pitanja 3 možemo povezati i s rezultatima dobivenim iz pitanja broj 10. „Koji ti je najdraži animirani film?“.

Najdraži animirani film		
Naziv animiranog filma	Broj ispitanika	Postotak
1. Kako je Gru ukrao mjesec	6	12%
2. Lego	6	12%
3. Kako izdresirati zmaja	4	8%
4. Madagaskar	4	8%
5. Vili kočnica	4	8%
6. Vrlo zapetljana priča	4	8%
7. Hotel Transilvanija	3	6%
8. Snježno kraljevstvo	3	6%

Pitanje 4. Gledaš li dokumentarce i koje?

Odgovori na ovo pitanje su podijeljeni u tri kategorije: da, ponekad i ne.

Od 50 ispitanika dobiveni su ovi rezultati:

Koliko ispitanika gleda dokumentarne filmove?		
Mogući odgovori	Broj ispitanika	Postotak
DA	35	70%
PONEKAD	8	16%
NE	7	14%

70 % posto ih gleda dokumentarce, a 16% ponekad.

Također su dobiveni rezultati koju vrstu dokumentarnih filmova gledaju:

Vrsta dokumentarnih filmova koji su najgledaniji		
Mogući odgovori	Broj ispitanika	Postotak
O životinjama	34	68%
O prirodi	28	56%
O ljudima	7	14%

Najviše, njih 68% gleda dokumentarce o životinjama te 56% o prirodi.

Pitanje 5. Smiješ li gledati film, animiranu seriju, animirani film, dokumentarac i drugo kada ti to poželiš ili ti netko određuje kada smiješ gledati?

Od 50 ispitanika 32 ih je odgovorilo da ne smije gledati TV sadržaje uvijek kada želi.

Gledanost TV sadržaja kada to požele		
Mogući odgovori	Broj ispitanika	Postotak
NE	32	64%
DA	18	36%

Rezultati ovog dijela ankete mogu se dovesti u vezu s rezultatima dobivenim u prvom dijelu istraživanja gdje se dolazi do podatka da 34% djece u velikoj mjeri koristi elektronički medij televiziju.

Pitanje 6. Pričaš li s nekim o tome što si gledao/la ?

Više od pola ispitanika 38 od njih 50 odgovorilo je da razgovaraju s nekim o sadržajima koje su gledali.

Pričaju li s nekim o tome što su gledali		
Mogući odgovori	Broj ispitanika	Postotak
DA	38	76%
NE	6	12%
PONEKAD	6	12%

Ispitanici koji su odgovorili da s nekim uvijek ili ponekad razgovaraju o gledanom sadržaju najčešće o tome razgovaraju s prijateljima (52%) i s roditeljima (46%), dok 20% razgovara s braćom i sestrama, a najmanje s bakama i djedama.

Rezultati ovog anketnog pitanja mogu se dovesti u moguću vezu sa rezultatima iz prvog dijela ispitivanja gdje se došlo do zaključka da kod 28% djece razvoj govora odstupa. Prema ovoj anketi 24% djece ne razgovara o gledanim sadržajima ili to čini samo ponekad.

S kim najčešće razgovaraju o gledanom sadržaju		
Odgovori	Broj djece	Postotak
Prijatelji	26	52%
Roditelji	23	46%
Braća i sestre	10	20%
Djed i baka	4	8%

Pitanje 7. Gledaš li reklame i da li ih voliš gledati?

U današnje vrijeme vrlo su zastupljene reklame na televiziji, a sve više „iskaču“ na internetu. Stoga su djeca vrlo upoznata s njima. Ispitanicima je postavljeno pitanje vole li reklame jer i one također mogu utjecati na dječje mišljenje. Od 50 ispitanika 60% je odgovorilo da gleda reklame, 34% ne dok 6% ponekad.

Gledanost reklamnih sadržaja		
Mogući odgovori	Broj djece	Postotak
DA	30	60%
NE	17	34%
PONEKAD	3	6%

Pitanje 8. Gledaš li sam film ili nešto drugo ili to radiš zajedno s nekim?

Na ovo pitanje su ispitanici trebali odgovoriti gledaju li npr. TV sadržaje sami ili zajedno s nekim. Rezultati su pokazali da od 50 ispitanika 30% njih gleda TV u prisutnosti druge ili drugih osoba, 46% ih samo ponekad gleda samo, a većinom sami gledaju crtiće ujutro.

Gledaš li TV sadržaje sam?		
Mogući odgovori	Broj ispitanika	Postotak
Ponekad	23	46%
Ne	15	30%
Da	12	24%

Od 50 ispitanika 30 ih TV sadržaje gleda s roditeljima (stalno ili ponekad) odnosno 60%.

Rezultati ovog anketnog pitanja mogu se, također, dovesti u moguću vezu s rezultatima iz prvog dijela ispitivanja gdje se došlo do zaključka da kod 28% djece razvoj govora odstupa. Prema ovoj anketi 24% djece TV sadržaje gleda potpuno samo.

Pitanje 9. Što si zadnje gledao i da li ti se svidjelo?

Za pitanje što su zadnje gledali i da li im se svidjelo to što su gledali priložena je tablica s odgovorima:

Što su zadnje gledali /dojmovi
1. Zadnje sam gledala dnevnik i malo mi je bio dosadan
2. Zadnje sam gledala dnevnik i bio je zanimljiv
3. Spužva Bob Skockani i svidio mi se
4. Utakmicu s tatom i bila je jako napeta
5. Utakmicu s tatom i bila je jako napeta
6. Dnevnik s bakom i djedom i bio je dosadan
7. Neki film s mamom i tatom i nisam baš razumio na engleskom
8. Neki film s roditeljima i bio je smiješan
9. Fun with Flupe i bilo je zanimljivo, naučio sam engleski
10. Neki film s mamom i tatom
11. Film s tatom, dosadan jer nisam baš sve razumio
12. Doktoricu Pliško i svidjela mi se
13. Pustolovine hrabrog pjetlića i svidjelo mi se
14. Zadnje sam gledala dnevnik i bio je zanimljiv
15. Neki film s mamom i tatom i nisam baš razumio na engleskom
16. Mumini na Azurnoj obali i svidjelo mi se
17. Fun with Flupe i bilo je zanimljivo,
18. Utakmicu s tatom i bila je odlična
19. Mumine i bili su super
20. Doktoricu Pliško i svidjela mi se
21. Utakmicu s tatom i bratom i bila je napeta
22. Doktoricu Pliško, svidjelo mi se
23. Rukomet, svidjelo mi se, bilo je zanimljivo, ali smo izgubili
24. Film s mamom i nisam baš razumio na engleskom
25. Winx club i svidjelo mi se
26. Naša mala klinika, s mamom
27. Hrabrog pjetlića i svidjelo mi se
28. Winx, bilo je dobro
29. Pipi duga čarapa i svidjelo mi se
30. Dokumentarac o lavovima i jako mi se svidio
31. Doktoricu Pliško i svidjela mi se

32. Mumine i bilo je super
33. Pingvini s Madagaskara i svidjelo mi se
34. Doktoricu Pliško i jako mi se svidjela
35. Utakmicu i svidjela mi se
36. Doktoricu Pliško, bilo je zanimljivo
37. Winx club, je
38. Doktoricu Pliško, da
39. Violetta, dosadna je bila epizoda jer sam ju već gledala
40. Rukomet, pa i nije baš
41. Dokumentarac o moru i bio je jako zanimljiv
42. Spužva Bob Skockani
43. Naša mala klinika, bilo mi je smiješno
44. Pingvini s Madagaskara, bilo je lijepo
45. Dora istražuje, malo dosadno
46. Bračne vode, dosadno
47. Tegljač Tom, zabavan
48. Spužva bob Skockani, zanimljivo
49. Neki film s mamom i tatom i nisam baš razumio
50. Psići u ophodnji, sviđa mi se
51. Doktorica Pliško, svidjelo mi se.

Pitanje 10. Koji ti je najdraži animirani film?

Na pitanju broj 3 „Gledaš li animirane filmove i nabroji koje si gledao?“ su već spomenuti animirani filmove koje su ispitanici nabrojali. Na pitanju broj 3 većina je odgovarala koji su zadnji animirani film gledali ili kojeg su se u tom trenutku sjetili dok su ovdje prikazani podaci koji im je doista najdraži. Ovo pitanje je postavljeno kasnije, a ne odmah nakon pitanja broj 3. iz pretpostavke da bi odgovori bili isti kao i film koji bi prvi nabrojali jer bi samo ponovili isti film koji su se u tom trenutku sjetili.

Prikaz svih odgovora na pitanje koji im je najdraži animirani film:

Najdraži animirani film		
Naziv animiranog filma	Broj ispitanika	Postotak
1. Kako je Gru ukrao mjesec	6	12%
2. Lego	6	12%
3. Kako izdresirati zmaja	4	8%
4. Madagaskar	4	8%
5. Vili kočnica	4	8%
6. Vrlo zapetljana priča	4	8%
7. Hotel Transilvanija	3	6%
8. Snježno kraljevstvo	3	6%
9. Potraga za Dorom	2	4%
10. Tajni život mačaka	2	4%
11. Auti	1	2%
12. Čudovišta iz ormara	1	2%
13. Grinch	1	2%
14. Grom	1	2%
15. Malci	1	2%
16. Merida hrabra	1	2%
17. Oblačno s čuftama	1	2%
18. Prinčeva strana priče	1	2%
19. Shrek	1	2%
20. Spider-man	1	2%
21. Stopalići	1	2%
22. Wall-e	1	2%

Pitanje 11. Koja ti je najdraža animirana serija?

Na prvo pitanje „Gledaš li animirane serije (crtiće) i ako gledaš koje? Ispitanici su navodili animirane serije koje gledaju te su u prva tri odgovora bili isti odgovori kao i na ovom pitanju koja im je najdraža animirana serija. Stoga je odgovor na ovo pitanje obrađen uz prvo. Ovdje je priložen prikaz svih odgovora najdražih animiranih serija.

Najdraže animirane serije		
Naziv animirane serije	Broj ispitanika	Postotak
1. Psići u ophodnji	18	36%
2. Doktorica Pliško	7	14%
3. Jan i pirati iz Nigdjezemske	6	12%
4. Winx club	4	8%
5. Pingvini s Madagaskara	3	6%
6. Spužva Bob Skockani	3	6%
7. Auto patrola	2	4%
8. Ben 10	2	4%
9. Čudnovilasti roditelji	2	4%
10. Tegljač Tom	2	4%
11. Lego Nexo Knights	1	2%

Pitanje 12. Koje TV programe gledaš?

Od 50 ispitanika samo 4 nije znalo imenovati TV programe koje gledaju dok neki nisu znali točan naziv. Iz rezultata je vidljivo da ispitanici najviše gledaju RTL Kockica 80%, Nickelodeon 76% i Mini TV 64%.

Najgledaniji TV programi među ispitanicima		
Naziv TV programa	Broj ispitanika	Postotak
1. Rtl Kockica	40	80%
2. Nickelodeon	38	76%
3. Mini TV	32	64%
4. HRT 2	28	56%
5. RTL	27	54%
6. Doma tv	21	42%
7. Nova tv	17	34%
8. Ne znam imenovati	4	8%
9. Sportski programi	1	2%

Pitanje 13. Na kojem elektroničkom mediju gledaš crtiće?

Svi ispitanici, njih 50, gleda crtiće na televiziji (100%), ponekad na tabletu (40%) te na računalu i mobitelu.

Elektronički mediji putem kojih ispitanici gledaju crtiće		
Elektronički medij	Broj ispitanika	Postotak
Televizija	50	100%
Tablet	20	40%
Računalo	12	24%
Mobitel	10	20%

Pitanje 14. Voliš li gledati dječje emisije?

Rezultati su pokazali da 35 ispitanika (70%) od njih 50 gleda i voli dječje emisije.

Gledanost dječjih emisija		
Mogući odgovori	Broj ispitanika	Postotak
DA	35	70%
NE	13	26%
PONEKAD	2	4%

Ispitanici koji su odgovorili da gledaju dječje emisije su dodatno naveli neke koje gledaju. Najgledanije dječje emisije su Njam, njam, Vremeplov, Ninin kutak, TV vrtić, Juhuhu. U tablici su navedene sve dječje emisije koje su ispitanici naveli te postotak koliko ispitanika gleda određenu emisiju. Neki ispitanici nisu znali točno navesti ime emisije, ali uz razgovor je došlo do zaključka o kojoj se dječjoj emisiji radi jer prije same provedbe ankete proučen je sadržaj određenih TV programa.

Dječje emisije koje su ispitanici naveli		
Naziv emisije	Broj ispitanika	Postotak
1. Njam, njam	12	24%
2. Vremeplov	11	22%
3. Ninin kutak	11	22%
4. TV vrtić	8	16%

5. Juhuhu	8	16%
6. Baby zoo	7	14%
7. Skitalica Pitalica	6	12%
8. Mali znanstvenici	6	12%
9. Izradi sam	5	10%
10. Školski sat	2	4%
11. Čarobni štapić	2	4%
12. Baka priča priče	1	2%
13. Moje pravo	1	2%
14. Dobro jutro Hrvatska	1	2%

11.6. Rasprava

Nedostaci istraživanja:

- Upitno je dovodi li uporaba tableta do slabijeg razvoja jezika i govora ili pak slabije razvijeni govor dovodi do toga da djeca ne koriste tablet. Također, treba imati na umu da je određen broj djece (njih 14) izjavilo da ne koriste tablet uopće.
- Moguća je i povezanost utjecaja televizije na razvoj govora i najveće zastupljenosti korištenja upravo tog medija.
- Istraživanje je provedeno na uzorku djece jednog zagrebačkog vrtića pa se stoga rezultati ovog istraživanja ne mogu primijeniti na opću populaciju. Treba imati na umu razne moguće čimbenike koji mogu djelovati na rezultate istraživanja, a to su primjerice socioekonomski status obitelji iz kojih su djeca (sudionici) bili, sama procjena djece o korištenju elektronskih medija može biti netočna radi razine kognitivnih sposobnosti koje posjeduju.
- Istraživanjem (osim za televiziju) nije obuhvaćen uvid u sadržaje kojima djeca pristupaju putem elektroničkih medija već samo vrijeme provedeno uz određeni medij.

Prednosti istraživanja:

- ovo istraživanje može produbiti spoznaje o povezanosti elektroničkih medija i razvoja govorne komunikacije od najranije dobi, kako samom istraživaču, tako

i u teorijskom smislu. Rezultati ovog istraživanja na djeci pokazala su da procjene djece o korištenju elektroničkih medija generalno nisu značajno povezane s razvojem govorne komunikacije mada upućuju na mogući negativan utjecaj. Ovakva istraživanja su potrebna s obzirom na ogromni porast korištenja elektroničkih medija predškolske djece te na mogući veliki utjecaj kako na jezik i govor, tako i na druge kognitivne i psihološke aspekte razvoja djeteta

12. Zaključak

Odrasli i djeca su svakodnevno okruženi medijima putem kojih dolaze u dodir s raznovrsnim medijskim sadržajima, informiraju se i komuniciraju. Mediji imaju snažan utjecaj na ponašanja u društvu, formiranje vrijednosti, stvaranje stavova i životnog stila jer su nam dostupne beskonačne ponude.

Elektronički mediji mogu biti vrlo korisni u mnogim razvojnim područjima, ali prekomjerno korištenje, nepravilna uporaba te neprimjeren sadržaj mogu biti štetni za djecu. Danas su gotovo sva djeca upoznata s elektroničkim medijima i teško ih je ne koristiti. Puno je korisnih, ali i štetnih aspekata kod korištenja elektroničkih medija. Iz tog razloga potrebno je dobro procijeniti koji sadržaj se dopušta djeci i koliko dugo će se dijete njime služiti. Mediji ne moraju imati jednak učinak na sve mlade korisnike zbog postojanja čimbenika koji mogu pojačavati ili smanjivati njihov utjecaj i različito utječu na različite dobne skupine. Gledanje televizije kod djece predškolske dobi je vrlo korisno ako se umjereno gleda televizija i odabire se prikladan sadržaj za djecu. Roditelji i odgajatelji svojim utjecajem stvaraju kod djece naviku koliko je prikladno vremenski gledati televiziju. Istraživanje prikazano u radu pokazalo je da je zabilježeno odstupanje razvoja govora upravo kod skupine djece koja prekomjerno gledaju televiziju, televiziju gledaju većinom sami i ne razgovaraju, ili to čine samo ponekad, ni s kim o tome što gledaju.

Mediji utječu gotovo na sva područja funkcioniranja i razvoja djece. U predškolskoj je dobi bitno da dijete razlikuje stvarni svijet od onog koji vidi u medijima. Nerijetko djeca u svom ponašanju oponašaju situaciju viđenu putem elektroničkog medija. Tada je pedagoški preporučljivo ovakvo ponašanje upravo koristiti za pedagoško djelovanje.

Mediji mogu imati snažan utjecaj na dijete da ono sve manje ima društvene interakcije s vršnjacima i odraslima, a tako je i s jezičnim razvojem. Potrebno je odlučiti koje medije pružiti djetetu tako da se sakupi znanje koje pozitivno utječe na razvoj jezika i s tim znanjem donositi odluke jer mnogi mediji su korisni za edukativna iskustva za djecu.

Razvojno primjereni računalni programi mogu poticati jezični razvoj jer odražavaju dobre vrste jezično edukativne situacije s kojima se dijete susreće u svakodnevnom životu. Djetetu se trebaju nuditi televizijske emisije namijenjene

njegovom uzrastu i u kojima je govor usmjeren na dijete. Gledajući emisije za odrasle nema velike koristi u razvoju govorno-jezičnih vještina djeteta.

Odrasla osoba je važna u samom odnosu djeteta s medijima jer ona može učiniti taj kontakt korisnim i važnim za dijete. Razgovor s djetetom je važan u svim segmentima odgoja, a tako je i s uporabom medija.

Literatura:

Monografije:

Anrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori*. Zagreb: Planet Zoe d.o.o.

Apel, K., Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. Godine*. Zagreb: Osvarenje d.o.o.

Ilišin, V., Marinović Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Kuterovac Jagodin, G., Štulhofer, A., Lebedina Manzoni, M., (2016). *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije.

Laniado, N., Pietra, G. (2005). *Naše dijete, videoigre, Internet i televizija (Što učiniti ako ga hipnotiziraju?)*. Rijeka: Futura d.o.o.

Miliša, Z. (2006). *Manipuliranje potrebama mladih*. Zagreb: MarkoM usluge d.o.o.

Miliša, Z. i sur. (2012). *Tamna strana ekrana*. Varaždin: Tiva tiskara

Peruško Čulek, Z. (1999). *Demokracija i mediji*. Zagreb: Barbat.

Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Osvarenje d.o.o.

Online članci:

Borovec, K. (2009). Policija i mediji. *Policijska i sigurnost*. [Online] 18 (1). Str. 64 – 84.

Dostupno na: URL: <https://hrcak.srce.hr/79320>

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

Doutlik, (2015). Status medija u waldorfskoj školi. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*. [Online]21(1). Str. 101-119.

Dostupno na: URL: <https://hrcak.srce.hr/142066>

[Pristupljeno: 26. listopada 2018.]

Mužić, J. (2014). Štetan utjecaj virtualnoga svijeta na djecu. *Obnovljeni život*. [Online]69 (3). Str. 395-404.

Dostupno na: URL: <https://hrcak.srce.hr/129187>

[Pristupljeno: 16. rujna 2018.]

Sindik, J., Veselinović, Z. (2010). Kako odgojiteljice percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*. [Online]16 (2). Str. 107-133.

Dostupno na: URL: <https://hrcak.srce.hr/63943>

[Pristupljeno: 25. listopada 2018.]

Tatković, N., Ružić-Baf, M. (2011). Računalo-komunikacijski izazov djeci predškolske dobi. *Informatologia*. [Online]44(1). Str. 27-30.

Dostupno na: URL: <https://hrcak.srce.hr/66859>

[Pristupljeno: 15. rujna 2018.]

Web stranice:

URL: <http://www.sumskavila.com/>

[Pristupljeno: 11.2018.]

SLIKA ZA ISTRAŽIVANJE

URL: <https://ru.depositphotos.com/109371154/stock-photo-cartoon-scene-of-kids-playing.html>

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

URL: <https://apn-srilanka.gishan.net/en/apn/mobitel/qmobile-noir-x350> slike mobitela

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

URL: <https://hanslodge.com/clip-art/tablet-png-15.htm> slike tablet

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

URL: <https://www.bestbuy.com/site/dell-inspiron-23-8-touch-screen-all-in-one-amd-a8-series-8gb-memory-1tb-hard-drive-black-white/4205600.p?skuld=4205600> slika

računala

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

URL: <http://www.skynetmreza.net/10000-news/latest-news> slike televizije

[Pristupljeno: 10. rujna 2018.]

Popis slika:

Slika 1: vrtić „Šumska vila „ u Zagrebu

Slika 2: Predložak za provjeru razvoja jezika i govora

Slika 3: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – mobitel

Slika 4: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – tablet

Slika 5: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – računalo

Slika 6: Predložak za provjeru stupnja korištenja medija – televizija

Popis tablica:

Tablica 1: Kalendar jezično-govornog razvoja prema Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić (2010: 11):

Tablica 2: Podaci anketiranja djece i ocjena razvoja jezika i govora

Sažetak

Mediji su sve više dostupni djeci i nude sve više sadržaja te je sve teže kontrolirati što djeca rade, vide i čuju putem medija. U današnje vrijeme djeca su vrlo rano informatički pismena i sama znaju pristupiti internetu ili upaliti računalo i televiziju.

Utjecaj elektroničkih medija na razvoj djeteta ima puno prednosti, ali i nedostataka. Prije pružanja sadržaja koje će dijete koristiti putem elektroničkih medija potrebno je dobro proučiti sadržaj i odrediti koliko će se dijete njime služiti. Nije jednak učinak medija na svu djecu zbog čimbenika kao što su dob, spol, socioekonomski status i sl. koji pojačavaju ili smanjuju njihov utjecaj. Korištenje elektroničkih medija u vrtićima/školama znatno poboljšava odgojno obrazovni rad jer se određena tema može zorno i na zanimljiviji način prikazati djeci.

Djeca sve više svoje slobodno vrijeme provode uz elektroničke medije umjesto da se druže s vršnjacima i obitelji. To šteti njihovom tjelesnom razvoju, zdravlju općenito, socijalnom razvoju i jezično-govornom razvoju. Mediji se trebaju odgovorno koristiti i na taj način imaju pozitivnu ulogu. Većinom se u medijima prikazuju negativni događaji i djeca mogu steći krivu percepciju o svijetu. Važne osobe u djetetovu životu su roditelji pa tako oni imaju važnu ulogu u korištenju elektroničkih medija, kao što su sadržaji koje će dijete gledati ili razgovor o sadržaju koji pomaže u praćenju što dijete gleda.

U radu je prikazan primjer drugačijeg odgajanja djeteta i to bez korištenja elektroničkih medija do određenih godina života. Waldorfski vrtić/škola ima drugačiji pogled na korištenje medija i djeca se tek u višim razredima škole susreću s računalom.

Ljudi komuniciraju putem govora, a kako bi se on uredno razvijao potreban je dobro razvijen govorni organ, dobro zdravlje, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj i stimulativno okruženje. Dijete jednim pritiskom na prekidač ima veliki pristup raznovrsnim medijima. Gotovo svako dijete u svojem kućanstvu ima televiziju i računalo. Ako se djetetu potpuno zabrani pristup igranju igrice ili televiziji ono neće moći sudjelovati u razgovorima sa svojim vršnjacima o medijima. Pretjerano korištenje medija može pak prouzročiti manju interakciju s vršnjacima, a samim time i smanjeni jezični razvoj. Stoga je potrebno izabrati medije pomoću kojih dijete stvara korisna edukativna iskustva i napreduje u svojem jezično-govornom razvoju.

Televizija može imati pozitivan utjecaj prilikom učenja drugog stranog jezika. Pomoću nje se neće potpuno ovladati drugim stranim jezikom, ali slušna i vizualna podrška može biti korisna za učenje drugog stranog jezika. Utjecaj televizije na jezično-govorni razvoj može biti pozitivan ako dijete gleda televiziju primjereno dugo i ako razumije što gleda. Razna istraživanja su pokazala da dijete koje duže gleda televiziju ima niže jezične sposobnosti u koje spadaju dužina i kompleks rečenica i predčitalačke vještine.

Djecu pretjerano korištenje računala odvaja od vršnjaka s kojima bi trebala razvijati društveno jezične vještine. Video igre su suvremene i popularne vrste medija koje su osobito popularne među dječacima. One mogu biti korisne za razvoj fine motorike i vizualno-prostorne percepcije. Video igre ne potiču govorno-jezični razvoj osim ako se ne igraju u interakciji dvaju partnera. Roditelji zajedno s djetetom izabiru igru koja je prikladna za njegov uzrast te zajedno sudjeluju u igri. Video igre lako mogu stvoriti ovisnost kod djece i samim time ih odvući od vršnjaka i na taj način sve manje rade na svom jezičnom razvoju.

Odrasla osoba je važna u odnosu između medija i djece. Razgovor s djetetom je važan općenito u samom odgoju pa tako i kod uporabe medija jer razgovor o tome što je dijete gledalo, kakve su te radnje i jesu li slične stvarima mogu obogatiti govorno-jezični razvoj i pravovremeno se mogu spriječiti neželjene situacije.

U ovom radu provedeno je istraživanje povezanosti između uporabe elektroničkih medija i razvoja kod djece predškolske dobi. Rezultati pokazuju da je jedino pretjerano korištenje televizije i tableta povezano s odstupanjem u govorno-jezičnom razvoju. Pretjerano korištenje televizije može se povezati i s grupom djece koja koriste medij bez nadzora te s onom koja televiziju gledaju sama i ne razgovaraju ili vrlo malo razgovaraju s nekim o gledanom sadržaju.

Ključne riječi: mediji, elektronički mediji, razvoj jezika i govora kod djece, utjecaj elektroničkih medija na razvoj govora kod djece

Summary

Media is increasingly available to children and offers more and more content and it is increasingly difficult to control what children are doing, seeing and hearing through the media. Nowadays, children are very early on in computer science and can access the Internet themselves or turn on computer and television.

The impact of electronic media on child development has many advantages but also disadvantages. Before providing a content, which child will use through electronic media, it is necessary to study the content well and to see how much the child will use it. There is no equal effect on the media on all children due to factors such as age, gender, socioeconomic status, etc., which increase or decrease their impact. The use of electronic media in kindergartens/schools greatly improves educational work because a certain topic can be presented to children in a more vivid and interesting way.

Children are increasingly spending their free time with electronic media instead of socializing with peers and families. This harms their physical development, health in general, social development and linguistic-language development. Media should be used responsibly and thus have a positive role. Mostly negative events are displayed in the media and children can get the wrong perception of the world. Important people in a child's life are parents, so they play an important role in using electronic media, such as the content the child will see or to talk about content that helps track what a child is looking at.

An example of different education of the child is presented in this paper, without the use of electronic media for certain years of life. The Waldorf kindergarten/school has a different view of the use of the media and the children only meet with the computer in the higher classes of the school.

People communicate by speech, and to develop it neatly requires a well developed speech organ, good health, sound hearing, neat intellectual development and stimulating environment. A child with one touch of the switch has a great access to a variety of media. Almost every child in their household has a television and a computer. If the child is completely banned from playing games or television, he/she will not be able to participate in conversations with his peers on the media. Excessive use of the media may cause a smaller interaction with peers, and thus lessened the language development. Therefore, it is necessary to choose the media through which

the child creates useful educational experiences and advances in their linguistic-language development.

Television can have a positive impact when learning another foreign language. It will not fully help to master another foreign language, but hearing and visual support can be useful for learning a foreign language. The influence of television on linguistic-speech development can be positive if the child is watching television for appropriately long period of time and if he understands what he is watching. Various studies have shown that a child who is watching television longer has lower language abilities that include length and complexity of sentences and reading skills.

Excessive use of computers by children disassociates them from peers with whom they should develop social language skills. Video games are modern and popular types of media that are especially popular among boys. They can be useful for fine motor development and visual-spatial perception. Video games do not encourage speech-language development unless they play in the interaction of two players. Parents choose a child-friendly game with their child and participate in the game together. Video games can easily create addiction in children and thus dislodge them from peers and make them work less on their language development.

An adult is important in relation to the media and children. Talking with a child is important in general in the upbringing and even in the use of the media because talking about what the child is watching, what these actions are and what they are like compared to real ones can enrich the speech-language development and can prevent unwanted situations in a timely fashion.

In this paper, a study was conducted on the correlation between the use of electronic media and development in pre-school children. The results show that the only over-use of television and tablet is associated with the deviation in speech-language development. Overuse of television can be also associated with a group of children who use the media without adult supervision that who watch television alone as well as or talk very little about the content they have seen.

Keywords: media, electronic media, language and speech development in children, the influence of electronic media on speech development in children